

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МИКОЛАЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО

Історичний факультет

ECTS – інформаційний пакет освітньої програми «Етнологія»

Галузь знань: 03 Гуманітарні науки

Спеціальність: 032 Історія та археологія

Освітньо-кваліфікаційний рівень: Другий рівень вищої освіти

Перелік дисциплін
Перелік компонент освітньо-професійної програми та їх логічна послідовність

Код н/д	Компоненти освітньої програми (навчальні дисципліни, практики)	Кількість кредитів	Форма підсумкового контролю
1	2	3	4
Обов'язкові компоненти ОП			
Дисципліни соціально-гуманітарної підготовки			
ОК 1.	Філософія за професійним спрямуванням	3	залік
ОК 2.	Іноземна мова (за професійним спрямуванням)	6	1 семестр – залік, 2 семестр - іспит
ОК 3.	Використання ІКТ у професійній діяльності	3	залік
Дисципліни професійної та практичної підготовки			
ОК 4.	Традиційне суспільство (міліарна культура)	4	2 семестр - залік
ОК 6.	Тенденції розвитку сучасної етнологічної науки в європейському контексті	26	1,2 семестр - залік 3 семестр - іспит
Загальний обсяг обов'язкових компонент:		42 кредити	
Вибіркові компоненти ОП			
Дисципліни самостійного вибору ВНЗ			
ВБ 1.1.	Соціально-рольовий статус чоловіка і жінки в історії	3	2 семестр - залік
ВБ 1.2.	Етноконфесійні процеси в Україні в ХХ столітті	3	1 семестр - іспит
Дисципліни соціально-гуманітарної підготовки			
Вибірковий блок 1			
ВБ 1.1	Традиційне суспільство (Феномен влади)	4	3 семестр - іспит
ВБ 1.1.	Національний характер та ментальність українців		
ВБ 1.3.	Національно-культурне відродження етнічних меншин України		
Вибірковий блок 2			
ВБ 2.1.	Населення світу: проблеми етнодемографії	3	3 семестр - залік
ВБ 2.2.	Регіональні аспекти історичної демографії		
ВБ 2.3.	Джерела вивчення регіональних етнічних процесів		
Вибірковий блок 3			
ВБ 3.1.	Історія музеїв і музейної справи	6	1 семестр – іспит
ВБ 3.2.	Нації та національна ідея в сучасній Європі та світі		
ВБ 3.3.	Етнос і соціум		
Вибірковий блок 4			
ВБ 4.1.	Міжетнічні відносини в Україні	4	2 семестр-

			залік, 3 семестр - іспит
ВБ 4.2.	Міграційні процеси: теорія, історія, сучасність		
ВБ 4.3.	Етнічний вимір міграційних процесів		
Вибірковий блок 5			
ВБ 5.1.	Репресії проти національних меншин України в XX ст.	3	3 семестр - залік
ВБ 5.2.	Національні партії та громадські рухи на сучасному етапі		
ВБ 5.3.	Національні партії Південної України в 1920-х рр..		
Вибірковий блок 6			
ВБ 6.1.	Історико-науковий контекст духовної парадигми людської цивілізації	4	3 семестр - залік
ВБ 6.2.	Наука в історичному суспільстві		
ВБ 6.3.	Гендерні аспекти освітньої політики		
Вибірковий блок 7			
ВБ 7.1.	Етнополітологія	6	3 семестр - залік
ВБ 7.2.	Культурно-освітній розвиток етносів Миколаївщини		
ВБ 7.3.	Особливості світогляду етносів світу		
Загальний обсяг вибірових компонент:		36 кредитів	
НАУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКА РОБОТА І ПРАКТИКА			
Практична підготовка			
ПП 3.1.1	Музейно-краєзнавча практика	6	2 семестр - залік
ПП.3.1.2	Виробнича етнологічна практика	6	2 семестр - залік
Усього		12 кредитів	
Загальний обсяг освітньої програми:		90 кредитів	

Цикл загальних компетентностей

Назва: Філософія за професійним спрямуванням

1. Ідентифікація

Шифр: ННД.1.1.1.	Характеристика навчального курсу
Кількість кредитів відповідних ECTS:3 Загальна кількість годин: 90 год. Тижневих годин: II семестр – 2,2 год.	Нормативна Курс: V Семестр: I Лекції: 10 Семінарські заняття: 20 Самостійна робота: 60 Вид контролю: екзамен

Мета курсу: сформувати цілісне уявлення про розвиток науки в системі цивілізаційного розвитку; дати уявлення про типи наукової раціональності; виявити перспективи науково-технічного розвитку у світлі діалогу культур; дослідити найважливіші питання філософії

науки, взаємозв'язків філософії та науки; ознайомити з основними положеннями найпоширеніших сьогодні філософських методологій науки.

Опис курсу.

Тема 1. Філософія науки: предмет і задачі курсу. Багатоманітність форм знання. Наукове і позанаукове знання. Наукове знання як система, його особливості і структура. Класифікація наук і проблема періодизації історії науки. Спадковість, єдність кількісних і якісних змін у розвитку науки.

Наука як соціокультурний феномен. Наука, людина, повсякденність. Наука як відповідь на людські потреби. Етика науки. Філософський портрет вченого. Професійна і соціальна відповідальність вченого.

Тема 2. Наукова парадигма як складова філософії науки. Поняття наукової парадигми. Аналіз співвідношень між різними теоретичними системами: “науками”, “парадигмами”, “науковими школами”, “науковими напрямками”, “дослідницькими програмами”. Співвідношення періоду нормальної науки та наукової революції у Т. Куна. Сутність наукових революцій. Відновлення наукових кадрів наукової школи, носіїв парадигми. Абстрагування від хронологічності історичної емпірії, стає як діючий метод раціонального єднання нових наукових уявлень з попередніми у несуперечливу систему та формування нової парадигми. Метод історизму. “Зростання” наукового знання як наслідування варіацій теорії одного роду. Неусвідомлена саморефлексія у процесі обґрунтування історією особистих наукових уявлень. Емпірична “фальсифікація” і реальна “відмова” від вже створеної теорії як незалежні події. Поняття “зовнішня” та “внутрішня” історія науки. П. Фейєрабенд про безпідставність ілюзій та про можливість існування “когнітивно єдиної науки”. Методологічне обґрунтування та раціональне пояснення процесу “поділу” наук. Розмежування наукової і логічної раціональності Ст.Тулмінім.

Тема 3. Позитивізм та його етапи. Позитивізм: умови виникнення, предмет дослідження та вихідні ідеї. Теза про звільнення науки від філософії та її сучасне осмислення. Перший позитивізм (О.Конт, Г.Спенсер та ін.). Махізм та емпіріокритицизм (другий позитивізм). Конвенціоналізм А.Пуанкаре. Непозитивізм (Б.Рассел, Л.Вітгенштейн, “Віденський гурток” та ін.) та аналітична філософія. Наукові принципи: верифікація та фальсифікація. Критичний раціоналізм та фальсифікаціонізм К.Поппера. Методологія науково-дослідницьких програм І. Лакатоса. Вітчизняні представники позитивізму (В.Лесевич, О.Потебня). Прагматизм як філософська течія (Ч.Пірс, У.Джемс, Дж.Дьюї). Ірраціоналістичні, антисциєнтистські, антитехнократичні напрямки у філософії ХХ ст. та їх вплив на формування концепції екологічної, суспільної, культурно-гуманістичної, етичної підпорядкованості і відповідальності науки. Постмодерністський етап розвитку науки.

Тема 4. Позанаукові знання в системі філософії науки. Структурні компоненти теоретичного пізнання: проблема, гіпотеза, теорія, закон. Структура і функції наукової теорії. Основні елементи структури теорії: вихідні основи (фундаментальні поняття, принципи, закони, рівняння, аксіоми), ідеалізований об'єкт, логіка теорії, філософські настанови, соціокультурні та ціннісні фактори, сукупність законів і тверджень, виведених як наслідки з основоположень. Основні типи теорій. Специфічна структура теорій соціально-гуманітарних наук. Закон як ключовий елемент наукової теорії. Класифікація законів. Єдність емпіричного і теоретичного, теорії та практики.

Тема 5. Значення фундаментальних та прикладних стратегій наукового дослідження. Філософські засади класифікації наук. Процеси інтеграції й диференціації сучасного наукового знання. Комплексні наукові дослідження. Особливості методологічного мислення сучасної науки. Чуттєвий рівень пізнання, його форми та особливості. Відчуття, сприйняття, уявлення. Раціональний рівень пізнання та його форми. Поняття, судження та умовивід. Розсудок і розум.

Єдність чуттєвого і раціонального в пізнанні. Сенсуалізм та раціоналізм в історії філософії. Проблема інтуїції та творчої уяви. Співвідношення змістовного та формального у процесі пізнання. Теоретичний та емпіричний рівні наукового пізнання. Форми наукового

пізнання: факт, гіпотеза, теорія, закон, концепція. Категорії „абстрактне” і „конкретне” та їх значення для пізнавального процесу.

Проблема істини (істина об’єктивна і суб’єктивна, абсолютна і відносна). Істина як процес. Істина та хибність (помилковість). Імовірнісний та історично мінливий характер істини. Плюралізм у науці та філософії. Істина, оцінка, цінність. Критерії істини. Пізнання і практика. Поняття "практика". Форми і рівні практичної діяльності. Гуманістичний зміст практики та її функції. Різновиди знання: віра, гадка, дискурсивне знання, "софійне" знання (мудрість). Засоби експериментування та інтелектуальні чинники (інтелектуальні здібності дослідника, його воля, форми і методи, конкретні методики) наукового дослідження, як умови визначення об’єкта .

Тема 6. Генні технології. Геном людини. Клонування. Трансплантація. Застосування новітніх технологій в медицині. Стволова клітина. Проблема старіння як об’єкт дослідження геронтології. Філософські аспекти ідеї «вічного життя».

Тема 7. Поза наукові знання в контексті філософського осмислення світу. Магія. Нумерологія. Астрологія. Хіромантия. Екстрасенсорні здібності людини. Гіпноз на межі на межі наукових та поза наукових знань.

Завдання курсу.

В результаті вивчення курсу студенти повинні:

Знати: основний зміст розділів даної спеціалізованої дисципліни, які на сьогодні склалися, оволодіти основними філософсько-методологічними програмами та принципами, усвідомити необхідність «людиновимірного» аспекту науки як соціального та когнітивного феномену.

Вміти: на основі теоретичного знання в галузі філософії та методології науки виробити самостійний критичний стиль мислення, формувати власну світоглядну позицію, застосовувати набуті філософсько-методологічні знання в подальшій науковій та викладацькій діяльності.

У результаті вивчення курсу студент оволодіває такими **фаховими компетентностями**: критичне осмислення проблем у навчанні та на межі предметних галузей; володіння найбільш передовими концептуальними та методологічними знаннями в галузі науково-дослідної діяльності. Здатність аналізувати класичні підходи до розуміння змісту науки та найбільш передові філософські концепції науки. Знання нових освітніх та інформаційних технологій, сучасних засобів навчання та використання їх у педагогічному процесі; методики вивчення суспільних явищ і процесів, пам’яток матеріальної і духовної культури; знання принципів і методів збору, систематизації, узагальнення і використання інформації, проведення наукових досліджень за профілем спеціальності.

Статус у навчальному плані.

Нормативний курс із дисциплін соціально-гуманітарної підготовки

Лектор: доктор філософських наук, професор Полянська В.І.

Форми і методи навчання: Лекційні та практичні заняття з використанням традиційних методів, інтерактивних методик та комп’ютерної техніки, індивідуальна робота, самостійна робота.

Форми організації контролю знань та система оцінювання. Поточний та підсумковий контроль здійснюється у вигляді комп’ютерних тестів на освітньому просторі університету. Для оцінювання використовується національна чотирьохбальна шкала: відмінно, добре, задовільно, незадовільно; європейська шкала: А, В, С, D, E, F, F.

60% балів студенти накопичують на заняттях та під час поточного контролю, що регламентується робочою програмою викладача, 40% балів студенти набирають на іспиті.

2. Мова викладання: українська

Назва: Іноземна мова (за професійним спрямуванням)

1. Ідентифікація

Шифр: ННД.1.1.2.	Характеристика навчального курсу
------------------	----------------------------------

Кількість кредитів відповідних ECTS:6 Загальна кількість годин: 180 год. Тижневих годин: II семестр – 2,2 год.	Нормативна Курс: V Семестр: I, II Лекції: Практичні заняття: 60 Самостійна робота: 120 Вид контролю: екзамен
---	--

Мета курсу: формування у студентів навичок усного, письмового, монологічного, діалогічного мовлення та аудіювання в обсязі загально побутової тематики та тематики, що обумовлена професійними потребами, на рівні незалежного користувача.

Опис курсу.

Кредит 1. Засвоєння лексичного мінімуму до теми: “Сучасний Київ”.

Тема 1 Засвоєння лексичного мінімуму до теми: “ Столиця України. Граматична тема : The Conjunction.**Тема 2.** Засвоєння лексичного мінімуму до теми: “ Сучасний Київ”Граматична тема : Indirect speech.

Кредит 2. Засвоєння лексичного мінімуму до теми “Віхи в історії”.

Тема 1.Засвоєння лексичного мінімуму до теми “ Видатні історичні діячі”. Граматична тема: Indirect speech.

Тема 2. Засвоєння лексичного мінімуму до теми “Козацька республіка”. Граматична тема: Relative clauses.

Кредит3. Засвоєння лексичного мінімуму до теми “Наша Україна”.

Тема 1. Засвоєння лексичного мінімуму до теми “ Свята в Україні. Граматична тема : Structures with *if*. Structures with *unless* ”.

Тема 2. Засвоєння лексичного мінімуму до теми “ Система правління”. Граматична тема: Passive Structures

Кредит 4.

Тема 1. Засвоєння лексичного мінімуму до теми “ Конституція України. Незалежна Україна”. Граматична тема : Determiners

Кредит 5, 6. Засвоєння лексичного мінімуму до теми “Українські цінності та традиції”.

Тема 1. Засвоєння лексичного мінімуму до теми Ліна Костенко. Іван Франко. Тарас Шевченко. Граматична тема : Structures after adjectives, Structures after verbs.

Завдання курсу.

В результаті вивчення курсу студенти повинні:

знати:

- лексичний мінімум, який необхідний для володіння усними формами спілкування, що включає знання лексичних одиниць, тобто слів та словосполучень, які мають найбільшу семантичну цінність і часто вживаються в іншомовному спілкуванні на рівні монологічного, діалогічного та спонтанного мовлення;

- граматичний мінімум, який необхідний для володіння усними та письмовими формами спілкування, що включає знання граматичних структур та їх компонентів: іменник: рід та число іменників; прикметник: ступені його порівняння, узгодження іменників з прикметниками; прислівник: ступені його порівняння, використання прислівників з дієсловами; дієслово: дійсний, умовний та наказовий способи дієслів, часи дієслів, інфінітив, герундій та граматичні конструкції з їх використанням; порядкові та кількісні числівники; прийменник.

вміти:

- володіти комунікативним аспектом спілкування;
- вживати граматичні структури (морфологічне узгодження, порядок слів і т. ін.);
- вести бесіду загально-побутового характеру;

- знати правила мовного етикету, читати художню та спеціальну літературу англійською мовою на загально-побутові теми та тексти зі спеціальності лінгвістичного напрямку з метою пошуку нової інформації;
- перекладати тексти за спеціальністю (мовознавчої тематики);
- складати анотації, реферати;

виявляти обізнаність в основах між культурного спілкування.

У результаті вивчення курсу студент оволодіває такими **фаховими компетентностями**: *лінгвістичної* (знання словотворення, лексичних одиниць, граматики, фонетичних, орфографічних, синтаксичних правил);

соціолінгвістичної (вміння використовувати та інтерпретувати мовні форми відповідно до ситуації або контексту);

дискурсивної (здатність використовувати та інтерпретувати форми слів і значення для створення текстів, володіння навичками організації мовного матеріалу у зв'язний текст);

стратегічної (використання вербальної і невербальної комунікативних стратегій з метою компенсації нестачі знань мовного коду).

Статус у навчальному плані.

Нормативний курс із дисциплін соціально-гуманітарної підготовки

Лектор: кандидат педагогічних наук, доцент Баркасі В.В.

Форми і методи навчання: Практичні заняття з використанням традиційних методів, інтерактивних методик та комп'ютерної техніки, індивідуальна робота, самостійна робота.

Форми організації контролю знань та система оцінювання. Поточний та підсумковий контроль здійснюється у вигляді комп'ютерних тестів на освітньому просторі університету. Для оцінювання використовується національна чотирьохбальна шкала: відмінно, добре, задовільно, незадовільно; європейська шкала: A, B, C, D, E, FX, F.

Залік: 100% балів студенти накопичують на заняттях та під час поточного і підсумкового контролю, що регламентується робочою програмою викладача.

Іспит: 60% балів студенти накопичують на заняттях та під час поточного контролю, що регламентується робочою програмою викладача, 40% балів студенти набирають на іспиті.

Мова викладання: українська

Назва: Використання ІКТ у професійній діяльності

2. Ідентифікація

Шифр: ННД.1.1.3.	Характеристика навчального курсу
Кількість кредитів відповідних ECTS:3 Загальна кількість годин: 90 год. Тижневих годин: II семестр – 2,2 год.	Нормативна Курс: V Семестр: I Лекції: 10 Практичні заняття: 20 Самостійна робота: 60 Вид контролю: залік

Мета курсу: підготовка магістрів до використання інформаційних технологій у процесі наукової та професійної діяльності; формування у магістрів вміння раціонально обирати та використовувати інформаційні технології у процесі наукової та професійної діяльності.

Опис курсу.

Тема 1. Сучасні тенденції розвитку вищої освіти України.

Тема 2. Застосування комп'ютерних технологій у наукових дослідженнях.

Тема 3. Хмарні технології: методичний аспект використання при підготовці до занять.

Тема 4. Інструменти Google для освіти

Тема 5. Основи роботи в освітньому порталі.

Тема 6. Основні принципи роботи з аудіовізуальними засобами навчання у відкритому освітньому ресурсі.

Тема 7. Інформаційні технології – основа відкритої освіти.

Тема 8. Вебіари як засіб навчання у відкритій освіті.

Завдання курсу.

В результаті вивчення курсу студенти повинні:

знати:

- роль, місце і значення інформаційних технологій у житті суспільства, у перетворенні навколишньої дійсності;
- основні види інформаційних технологій в науковій та педагогічній діяльності;
- особливості використання відкритих освітніх ресурсів в освітніх та наукових цілях;
- основи користування базами даних, електронними бібліотеками в контексті наукової та педагогічної діяльності;
- особливості використання інформаційних технологій для міжнародної наукової співпраці за фахом;
- принципи та способи подачі навчального матеріалу за допомогою хмарних технологій;
- вимоги до оформлення та представлення навчального матеріалу за допомогою інформаційних технологій;
- особливості основних платформ для відкритих освітніх ресурсів;
- основні елементи та можливості відкритого освітнього ресурсу;
- види та засоби контролю в освітньому ресурсі.

вміти:

- виконувати інформаційний пошук першоджерел і наукової та навчальної літератури з розглядуваної проблеми в бібліотеках з відкритим доступом та комп'ютерних мережах.
- опрацьовувати джерела наукового дослідження: формулювати витяги, конспекти, реферати опрацьованих матеріалів;
- оформити відгук на наукову роботу, рецензію на проведене іншими дослідження;
- проектувати зміст кожного заняття (зміст нового навчального матеріалу, повторення раніше вивченого навчального матеріалу перевірка знань і вмінь студентів, самостійна робота, узагальнююче повторення, тощо) за допомогою інформаційних технологій.
- обирати методи, форми і засоби перевірки знань і вмінь студентів, здійснювати поточний та підсумковий контроль за допомогою інформаційних технологій;
- використовувати методики прикладних програмних продуктів для підтримки навчального процесу;
- здійснювати самоконтроль і самооцінку навчальної діяльності засобами інформаційних технологій.

У результаті вивчення курсу студент оволодіває такими **фаховими компетентностями**:

- Володіння принципами функціонування комп'ютера та комп'ютерних пристроїв.
- Вміння організовувати доступ до інформаційних ресурсів глобальної мережі.
- Вміння самостійно вивчати ППЗ навчального та професійного спрямування.
- Знання та розуміння і використання хмарних технологій.
- Володіння фаховими пакетами програмних засобів.
- Знання особливостей проведення теле- і відеоконференцій, вебінарів.

Статус у навчальному плані.

Нормативний курс із дисциплін соціально-гуманітарної підготовки

Лектор:

Форми і методи навчання: Лекційні та практичні заняття з використанням традиційних методів, інтерактивних методик та комп'ютерної техніки, індивідуальна робота, самостійна робота.

Форми організації контролю знань та система оцінювання. Поточний та підсумковий контроль здійснюється у вигляді комп'ютерних тестів на освітньому просторі університету.

Для оцінювання використовується національна чотирьохбальна шкала: відмінно, добре, задовільно, незадовільно; європейська шкала: A, B, C, D, E, FX, F.

Залік: 100% балів студенти накопичують на заняттях та під час поточного і підсумкового контролю, що регламентується робочою програмою викладача.

Мова викладання: українська

Цикл професійних компетентностей

Назва: Традиційне суспільство (міліарна культура)

3. Ідентифікація

Шифр: ННД.1.2.1.	Характеристика навчального курсу
Кількість кредитів відповідних ECTS:4 Загальна кількість годин: 120 год. Тижневих годин: II семестр –3,2 год.	Нормативна Курс: V Семестр: II Лекції: 10 Практичні заняття: 20 Самостійна робота: 90 Вид контролю: залік

Мета курсу: ознайомити студентів з становленням, розвитком та особливостями традиційних мілітарних культур різних регіонів світу з давніх часів до доби середньовіччя.

Опис курсу.

Тема 1. Військова культура народів Північної Європи

Тема 2. Мілітарна культура народів Західної Європи

Тема 3. Традиційна військова культура народів Східної Європи

Тема 4. Мілітарна культура народів Південно-Східної Азії

Тема 5. Військова культура народів Середньої Азії

Тема 6. Традиційна мілітарна культура народів Кавказу

Тема 7. Військова культура народів Африки

Тема 8. Мілітарна культура народів Північної Америки

Тема 9. Традиційна військова культура народів Південної Америки

Тема 10. Традиційна мілітарна культура народів Індонезія та Філіппіни

Тема 11. Військова культура народів Австралія та Океанія

Завдання курсу.

В результаті вивчення курсу студенти повинні:

знати:

- понятійний апарат курсу;
- джерела та літературу з курсу;
- особливості розвитку мілітарних культур народів Європи, Америки, Африки, Азії, Австралії та Океанії;
- головні «кодекси» поведінки воїнів різних культур світу;
- основні види традиційної зброї народів світу;

Вміти:

- відрізняти традиційні мілітарні культури народів світу одну від одної;
- визначати по зразкам матеріальної військової культури їх приналежність до того чи іншого регіону світу;

використовувати отримані знання під час проведення екскурсій, підготовки доповідей на конференції, наукових статей.

У результаті вивчення курсу студент оволодіває такими **фаховими компетентностями:**

- ґрунтовне знання особливостей розвитку традиційних мілітарних культур народів світу;
- вміння визначати суттєві ознаки, притаманні тій, чи іншій традиційній військовій культурі;

- здатність до організації та проведення екскурсій, читанні лекцій, проведенні науково-освітніх заходів культурологічного спрямування;
- здатність проводити дослідження в галузі охорони і зберігання пам'яток мілітарної культури народів світу;
- вміння здійснювати критику етнографічних джерел, їх експертизу на предмет внутрішніх суперечностей;
- прагнення сприяти впровадженню у навчально-виховний процес методів етнографічної та етнологічної науково-дослідницької діяльності;
- вміння організовувати етнографічні експозиції в межах діяльності музеїв та навчальних закладів різних рівнів;
- вміння розв'язувати завдання, пов'язані з визначенням належності пам'яток мілітарної культури до того, чи іншого етносу;
- здатність до обґрунтування доцільності використання того чи іншого джерела інформації, вміння здійснювати перевірку достовірності фактів та критичний аналіз різних точок зору; здатність до аналізу отриманої інформації, формулювання висновків та узагальнень, знаходження основ для класифікації, проведення порівняльного аналізу, перевірки гіпотез, з'ясування причинно-наслідкових зв'язків.

Статус у навчальному плані. Нормативний курс із циклу професійної та практичної підготовки

Лектор: кандидат історичних наук, доцент Гузенко Ю. І.

Форми і методи навчання: Лекційні та практичні заняття з використанням традиційних методів, інтерактивних методик та комп'ютерної техніки, індивідуальна робота, самостійна робота.

Форми організації контролю знань та система оцінювання. Поточний та підсумковий контроль здійснюється у вигляді комп'ютерних тестів на освітньому просторі університету. Для оцінювання використовується національна чотирьохбальна шкала: відмінно, добре, задовільно, незадовільно; європейська шкала: A, B, C, D, E, FX, F.

Залік: 100% балів студенти накопичують на заняттях та під час поточного і підсумкового контролю, що регламентується робочою програмою викладача.

Мова викладання: українська

Назва: Тенденції розвитку сучасної етнологічної науки в європейському контексті **Ідентифікація**

Шифр: ННД.1.2.2.	Характеристика навчального курсу
<i>Кількість кредитів відповідних ECTS: 26</i> <i>Загальна кількість годин: 780 год.</i>	Нормативна Курс: V, VI Семестр: I, II, III Лекції: 44 Практичні заняття: 104 Самостійна робота: 632 Вид контролю: 1,2 семестри – залік 3 семестр -екзамен

Мета курсу навчальної дисципліни «Тенденції розвитку сучасної етнологічної науки в європейському контексті»: полягає в науковому осмисленні студентами етнографічних джерел, наукових шкіл, вітчизняної етнонаціональної політики, уваги до національного питання та національних прав людини, політико-правового закріплення демократичного розвитку української етнічної нації, забезпечення прав етнічних меншин, національно-культурного розвитку, толерантності в етнонаціональній сфері, вирішення проблем імміграції, сучасних міграційних процесів та міжнаціональних відносин в Україні. Значну

увагу приділено розгляду сучасних етнічних процесів в Україні та світі. Умінні визначити фактологічну базу для формування показників і характеристик етносоціальних процесів та змін; з'ясувати та проаналізувати особливості і зміни демографічних, соціально-економічних і соціокультурних процесів, що відбуваються у титульного етносу та у найкрупніших етнічних груп України.

Опис курсу.

Кредит 1. Тенденції розвитку вітчизняної етнологічної науки

Тема 1. Основні тенденції розвитку світової етнологічної науки у XIX – перших десятиліттях XX ст.

Перша наукова школа у європейській етнології – міфологічна школа німецького філософа Ф. В. Й. фон Шеллінга. Німецькі романтики – Якоб та Вільгельм Грімм. Натурміфологічні погляди М. Мюллера. Виникнення антропологічної школи. Теорія еволюції Ч. Дарвіна. Концепція еволюції Герберта Спенсера. Наукова творчість Дж. Фрезера.

Кредит 2. Розвиток етнологічних та фольклористичних досліджень у Харківському університеті

Тема 2. Харківська школа етнографічно-фольклористичних досліджень

М. Костомаров – один із перших вітчизняних дослідників із застосування сучасних теоретико-методологічних підходів до вивчення традиційної культури українців. Науковий світогляд М. Костомарова. Діяльність О. Потебні в розвитку етнологічних та фольклористичних дослідженнях у Харківському університеті. Праці М. Сумцова. Літературознавець та фольклорист М. Хаганський.

Кредит 3. Київська школа досліджень традиційної культури та народної творчості українців

Тема 3. Дослідження традиційної культури та народної творчості українців етнологами Київської школи.

Методологічні підходи міфологічної школи на українському матеріалі І. Нечуй-Левицького. Діяльність Етнографо-статистичної експедиції в Західноруський край. Діяльність Південно-Західного відділу Російського географічного товариства, його роль у формуванні вітчизняної науки. Діяльність П. Чубинського в українській етнології XIX ст. Українські історичні пісні з коментарями та аналітичним опрацюванням зібраного матеріалу М. Драгоманова та В. Антоновича. Праця Миколи Зібера та його науковий метод. Ф. Вовк і його класичний еволюціоністський підхід у дослідженнях традиційної культури українців.

Кредит 4. Становлення та розвиток етнологічної української школи генетичної соціології

Тема 4. Теоретичні підходи до вивчення етногенезу, психологічних та антропологічних особливостей українців на рубежі XIX – XX ст.

Еволюціоністська концепція. Формування палеоетнологічного напрямку досліджень. Проблема походження українського народу, його етногенезу та соціокультурних особливостей. Ідеї М. Костомарова, В. Антоновича та аналіз їх праць і поглядів. Уявлення про погляди М. Драгоманова про етнічну групу, етнічність. Підхід про націю та народність в працях К. Михальчука. Праці Ф. Вовка – нова сторінка у розвитку української науки з етнографії, палеоетнології, археології. Погляди Ф. Вовка, та розуміння його наукової позиції.

Кредит 5. Українська школа етномистецтвознавства

Тема 5. Становлення української школи етномистецтвознавства.

Вивчення народної музики та декоративно-прикладного мистецтва українців в працях М. Лисенка, Г. Павлуцького, К. Широцького, В. Щербаківського. Основні їх доробки у галузі вивчення українського народного мистецтва. Концепція дифузійнізму Г. Павлуцького. Еволюціоністські погляди на розвиток українського мистецтва у працях В. Щербаківського.

Кредит 6. Етнологічна школа генетичної соціології

Тема 6. Михайло Грушевський – засновник етнологічної школи генетичної соціології

Монументальна українознавча діяльність М. Грушевського – важливий етап у становленні української історичної науки і культури. Етнографічні дослідження Грушевського у Львові. Власні етнологічні студії. Погляди М. Грушевського та діяльність в Науковому товаристві ім. Т.Г. Шевченка. Основні праці Грушевського з етнології – «Початки громадянства», «Історія української літератури». Система соціально-антропологічних поглядів М. Грушевського. Ранні форми релігійних уявлень в баченні Грушевського. Діяльність та роль М. Грушевського у процесі інтеграції української етнології до світової науки.

Кредит 7. Українська етнологія в 20-х рр. XX ст..

Тема 7. Теоретико-методологічні пошуки в українській етнології другої половини 20-х рр. XX ст.

Розробка теоретико-методологічних проблем етнології в часописах. Стаття Поля Ріве про походження людини. Публікації рецензій на закордонні етнологічні видання. Видатний український етномузикознавець К. Квітка та його нарис історії дослідження музичної етнографії. Методологічне питання етнології у працях М.С. Грушевського. Праці Євгена Кагарова. Стан етнології у західноєвропейських країнах в статті Катерини Грушевської. Розвідка Я. Когана.

Кредит 8. Наукові праці українських етнологів 1920-х рр.

Тема 8. Порівняльно-етнологічні дослідження в українській науці 20-х рр. XX ст.

Новітні теоретико-методологічні концепції К.М. Грушевської. К. Копержинський та його публікації. Праці Я. Ковальчука. Тематика світоглядних уявлень К. Штепи та порівняльний метод у працях. Елементи психоаналітичної методології з застосуванням порівняльного методу В. Петрова. Наукові праці українських етнологів 1920-х рр.

Кредит 9. Теоретико-методологічні напрацювання західноєвропейської науки.

Тема 9. Теоретико-методологічні підвалини української етнології у контексті розвитку світової етнологічної думки.

Розвиток етнологічної науки у Великій Британії, Франції, Німеччині та США. Німецька міфологічна школа. Теоретико-методологічні напрацювання західноєвропейської науки – українських науковців М. Драгоманова, М. Лисенка, Ф. Вовка, Г. Павлуцького, К. Широцького, К. Грушевської, Є. Кагарова. Міфологічні школи. Концепція класичного еволюціонізму. Діяльність М.С. Грушевського.

Кредит 10. Сутність та особливості етнонаціональної політики. Функції, принципи та суб'єкти етнонаціональної політики.

Тема 10. Поняття, зміст і особливості етнонаціональної політики.

Науковий термін «етнонаціональна політика». Співвідношення та взаємообумовленість таких понять, як «політика», «влада», «держава», «державне управління» та «етнонаціональна політика». Ознаки держави. Зміст етнонаціональної політики та її особливості. Антидемократична етнонаціональна політика. Тоталітарна етнонаціональна політика. Авторитарна етнонаціональна політика, її мета, методи. Демократична етнонаціональна політика. Мета, ознаки ліберальної етнонаціональної політики. Напрямки теоретичних розробок щодо національного питання. Право національного самовизначення.

Основні функції демократичної етнонаціональної політики. Загальні, універсальні, фундаментальні принципи демократичної етнонаціональної політики, визнані міжнародним правом (документи ООН, ЮНЕСКО, МОП, ОБСЄ та ін.) та апробовані багатьма західними країнами: принцип рівноправності, право на самовизначення, принцип суверенітету, принцип невтручання у внутрішні справи держав, принцип територіальної цілісності, принцип гармонізації індивідуальних прав людини та групових, колективних прав етнонаціональних спільнот.

«Політизована етнічність», провідний суб'єкт етнонаціональної політики, етнополітична поведінка суб'єкта етнонаціональної політики – етноспільноти в цілому,

форми етнополітичної діяльності нації-держави, засади політики у сфері міжнаціональних відносин. Головна мета та зміст державної етнонаціональної політики України. Система організаційної структури управління національною сферою.

Кредит 11. Становлення етнонаціональної політики в Україні.

Тема 11. Перші кроки втілення етнополітики в УНР та суперечливість етнонаціональної політики в УРСР. Стратегія етнонаціонального розвитку незалежної України.

Формування політики Української держави у сфері регулювання міжнаціональних відносин. Перший законодавчий акт Центральної Ради в галузі етнополітики - I Універсал. Програма діяльності III Універсалу у сфері міжнаціональних відносин. IV Універсал Центральної Ради. Підвалини формування політики у сфері регулювання міжетнічних відносин у період існування Української Народної Республіки.

Новий напрям і зміст етнополітики в 30-х рр. XX ст. Кардинальні зміни в національній політиці, пов'язані з остаточним оформленням у СРСР командно-адміністративної системи. Сталінська національна політика. Голодомор 1932-1933 рр.

Декларація про державний суверенітет, Акт проголошення незалежності, Декларація прав національностей, Закон про національні меншини, Конституція України та ін. Політико-правова база регулювання етнонаціональних процесів в Україні. Причини формування державної етнонаціональної політики України. Основні напрямки державної етнонаціональної політики України. Механізм реалізації етнонаціональної політики. Зміст «Концепції державної етнонаціональної політики». Пріоритети етнонаціональної політики. Актуальні проблеми етнонаціонального розвитку в Україні.

Кредит 12. Етнонаціональна сфера в сучасній Україні. Етнічний вимір міграційних процесів

Тема 12. Особливості етнонаціональних відносин в Україні, етнODEMOГРАФІЧНИЙ та етнOMОВНИЙ склад населення України (за переписами 1989 та 2001 рр.). Причини та особливості еміграції з України, проблеми української діаспори.

Модель «національна більшість – національні меншини». Напрями та особливості етнополітики в Україні.

ЕтнODEMOГРАФІЧНИЙ склад населення України. Найчисельніші етнospільноти в Україні. Етнічний склад українців у XX ст.. Зміни національного складу населення України: західні і центральні області України, південно-східні індустріальні області. Причини зростання частки етнічних українців в Україні. ЕтнOMОВНИЙ склад населення України.

Шляхи щодо процесу створення законодавчої бази (з проголошенням незалежності) України, яка відповідає національним інтересам українського народу, захисту та розвитку етнічних меншин. Закон «Про мови в УРСР», котрий заклав підвалини мовної політики незалежної України. Закон Української РСР «Про зайнятість населення» від 1 березня 1991 р., Закон України «Про свободу совісті та релігійні організації» від 23 квітня 1991 р., Закону України «Про освіту», Акт проголошення незалежності від 24 серпня 1991 р. Основні принципи культурної політики в Україні. Закон України «Про національні меншини в Україні». Закон України «Про друковані засоби масової інформації» від 16 листопада 1992 р., Закон України «Про вибори народних депутатів України», Закон України «Про телебачення і радіомовлення» від 21 грудня 1993 р., Закон України «Про біженців».

Конституція України від 28 червня 1996 р. Концепція національної безпеки України, Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні». Законодавчі акти, які стосуються Автономної Республіки Крим. Закон України «Про Верховну Раду Автономної Республіки Крим» від 10 лютого 1998 р.

Загальна Декларація прав людини. Документ Копенгагенської наради Конференції з людського виміру НБСЄ від 29 червня 1990 р. Паризька Хартія для нової Європи, прийнята 21 листопада 1990 р. Документ Московської Наради Конференції з людського виміру НБСЄ від 3 жовтня 1991 р. Європейська Хартія регіональних мов або мов меншин. Основні цілі та принципи стосовно регіональних мов або мов меншин. Заходи Хартії стосовно освіти,

засобів масової інформації, культурної діяльності та засобів її здійснення. Віденська Декларація. Основна ідея Рамкової Конвенції «Про захист національних меншин». Декларація Лісабонського Самміту 1996 р., Ашгабатська декларація «Про розвиток співробітництва та зміцнення довіри у відносинах між державами-учасницями Співдружностями Незалежних Держав», Декларація «Про додержання суверенітету, територіальної цілісності та недоторканості кордонів держав-учасниць СНД» від 15 квітня 1994 р. Меморандум «Про підтримання миру та стабільності в Співдружності Незалежних Держав». Договори, Декларації між Україною й іншими країнами. Головна ідея міжнародних правових актів.

Головна ідея українських правових актів в сфері етнонаціонального розвитку.

Імміграція в Україну і питання громадянства. Нелегальна імміграція та її етнополітичні наслідки. Політико-правові заходи запобігання нелегальній міграції

Тривала системна криза в Україні. Причини зниження народжуваності. Соціальна нерівність і несправедливість у розподілі доходів та багатств. Вражаючі результати «реалізації» програми Л. Кучми щодо подолання бідності в нашій країні. Показник недовіри до кучмівської влади. Втрата висококваліфікованої робочої сили. Трудова еміграція, її причини. Четверта хвиля сучасної еміграції з України. Особливості трудової імміграція четвертої хвилі. Соціально-економічні негаразди в Україні.

Термін «діаспора». Східна та західна українська діаспора. Виконання Програми «Українська діаспора», розробленої Державним комітетом у справах національностей та міграції. Головна мета програми, принципи реалізації цієї програми. Основні напрями державної етнополітики щодо реалізації програми. Укладання двосторонніх (міждержавних, міжвідомчих) угод з країнами, які мають етнічно споріднене з меншинами України населення.

Основні фактори, які визначають сучасні міграційні процеси. Сучасні імміграційні течії в Україну. Добровільне повернення етнічних українців, а також репатріантів – кримських татар, вірмен, німців, поляків та інших, які раніше з різних причин вибули з України, зокрема внаслідок етнополітичних репресій. Втікачі з «гарячих точок», де палають етнічні конфлікти та війни, а також із місць порушення прав людини та територій націй, де є вияви ксенофобії, етноциду, негативного ставлення частини населення країни або окремих його груп, до певних етноменшин. Перебування в Україні іноземців, які приїхали колись на навчання або на роботу за міждержавними угодами СРСР і з різних причини не можуть, а подекуди й не хочуть повернутися додому й шукають у нас притулку. Нелегальна міграція на Захід. Особи, які в'їжджають до нашої країни для працевлаштування. Закон України «Про біженців». Принципи в основі міграційної політики України. Найголовніші проблеми громадянства, яким приділяють особливу увагу органи державного управління. Досвід розвинутих країн де громадянство надається трьома категоріям іммігрантів. Реалізація нової редакції Закону «Про громадянство України».

Характер і динаміка нелегальної міграції. Заходи щодо припинення згубного процесу депопуляції. Закон України «Про імміграцію». Категорії іммігрантів в нашу державу. Проблеми попередження незаконної міграції.

Правова база з регулювання міграційних процесів та інформаційна база країн походження, країн транзиту та країн кінцевої мети нелегальних мігрантів. Позитивні наслідки міграційної проблеми.

II СЕМЕСТР

Кредит 1. Сутність та особливості етнонаціональної політики. Функції, принципи та суб'єкти етнонаціональної політики.

Тема 1. Поняття, зміст і особливості етнонаціональної політики.

Науковий термін «етнонаціональна політика». Співвідношення та взаємообумовленість таких понять, як «політика», «влада», «держава», «державне управління» та «етнонаціональна політика». Ознаки держави. Зміст етнонаціональної політики та її особливості. Антидемократична етнонаціональна політика. Тоталітарна етнонаціональна

політика. Авторитарна етнонаціональна політика, її мета, методи. Демократична етнонаціональна політика. Мета, ознаки ліберальної етнонаціональної політики. Напрямки теоретичних розробок щодо національного питання. Право національного самовизначення.

Основні функції демократичної етнонаціональної політики. Загальні, універсальні, фундаментальні принципи демократичної етнонаціональної політики, визнані міжнародним правом (документи ООН, ЮНЕСКО, МОП, ОБСЄ та ін.) та апробовані багатьма західними країнами: принцип рівноправності, право на самовизначення, принцип суверенітету, принцип невтручання у внутрішні справи держав, принцип територіальної цілісності, принцип гармонізації індивідуальних прав людини та групових, колективних прав етнонаціональних спільнот.

«Політизована етнічність», провідний суб'єкт етнонаціональної політики, етнополітична поведінка суб'єкта етнонаціональної політики – етнospільноти в цілому, форми етнополітичної діяльності нації-держави, засади політики у сфері міжнаціональних відносин. Головна мета та зміст державної етнонаціональної політики України. Система організаційної структури управління національною сферою.

Кредит 2. Становлення етнонаціональної політики в Україні.

Тема 2. Перші кроки втілення етнополітики в УНР та суперечливість етнонаціональної політики в УРСР. Стратегія етнонаціонального розвитку незалежної України.

Формування політики Української держави у сфері регулювання міжнаціональних відносин. Перший законодавчий акт Центральної Ради в галузі етнополітики - I Універсал. Програма діяльності III Універсалу у сфері міжнаціональних відносин. IV Універсал Центральної Ради. Підвалини формування політики у сфері регулювання міжетнічних відносин у період існування Української Народної Республіки.

Новий напрям і зміст етнополітики в 30-х рр. XX ст. Кардинальні зміни в національній політиці, пов'язані з остаточним оформленням у СРСР командно-адміністративної системи. Сталінська національна політика. Голодомор 1932-1933 рр.

Декларація про державний суверенітет, Акт проголошення незалежності, Декларація прав національностей, Закон про національні меншини, Конституція України та ін. Політико-правова база регулювання етнонаціональних процесів в Україні. Причини формування державної етнонаціональної політики України. Основні напрямки державної етнонаціональної політики України. Механізм реалізації етнонаціональної політики. Зміст «Концепції державної етнонаціональної політики». Пріоритети етнонаціональної політики. Актуальні проблеми етнонаціонального розвитку в Україні.

Кредит 3. Етнонаціональна сфера в сучасній Україні. Політико-правова база та засади етнонаціональної політики України.

Тема 3. Особливості етнонаціональних відносин в Україні, етнодемографічний та етномовний склад населення України (за переписами 1989 та 2001 рр.).

Модель «національна більшість – національні меншини». Напрями та особливості етнополітики в Україні.

Етнодемографічний склад населення України. Найчисельніші етнospільноти в Україні. Етнічний склад українців у XX ст.. Зміни національного складу населення України: західні і центральні області України, південно-східні індустріальні області. Причини зростання частки етнічних українців в Україні. Етномовний склад населення України.

Шляхи щодо процесу створення законодавчої бази (з проголошенням незалежності) України, яка відповідає національним інтересам українського народу, захисту та розвитку етнічних меншин. Закон «Про мови в УРСР», котрий заклав підвалини мовної політики незалежної України. Закон Української РСР «Про зайнятість населення» від 1 березня 1991 р., Закон України «Про свободу совісті та релігійні організації» від 23 квітня 1991 р., Закону України «Про освіту», Акт проголошення незалежності від 24 серпня 1991 р. Основні принципи культурної політики в Україні. Закон України «Про національні меншини в Україні». Закон України «Про друковані засоби масової інформації» від 16 листопада 1992

р., Закон України «Про вибори народних депутатів України», Закон України «Про телебачення і радіомовлення» від 21 грудня 1993 р., Закон України «Про біженців».

Конституція України від 28 червня 1996 р. Концепція національної безпеки України, Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні». Законодавчі акти, які стосуються Автономної Республіки Крим. Закон України «Про Верховну Раду Автономної Республіки Крим» від 10 лютого 1998 р.

Загальна Декларація прав людини. Документ Копенгагенської наради Конференції з людського виміру НБСЄ від 29 червня 1990 р. Паризька Хартія для нової Європи, прийнята 21 листопада 1990 р. Документ Московської Наради Конференції з людського виміру НБСЄ від 3 жовтня 1991 р. Європейська Хартія регіональних мов або мов меншин. Основні цілі та принципи стосовно регіональних мов або мов меншин. Заходи Хартії стосовно освіти, засобів масової інформації, культурної діяльності та засобів її здійснення. Віденська Декларація. Основна ідея Рамкової Конвенції «Про захист національних меншин». Декларація Лісабонського Самміту 1996 р., Ашгабатська декларація «Про розвиток співробітництва та зміцнення довіри у відносинах між державами-учасницями Співдружностями Незалежних Держав», Декларація «Про додержання суверенітету, територіальної цілісності та недоторканості кордонів держав-учасниць СНД» від 15 квітня 1994 р. Меморандум «Про підтримання миру та стабільності в Співдружності Незалежних Держав». Договори, Декларації між Україною й іншими країнами. Головна ідея міжнародних правових актів.

Головна ідея українських правових актів в сфері етнонаціонального розвитку.

Кредит 4. Питання етномультикультуралізму в Україні.

Тема 4. Розмаїття національно-культурного розвитку, Миколаївщина багатонаціональна. Питання участі етноспільнот у політичному житті.

Термін «етномультикультуралізм». Складова реалізації конституційних вимог та відповідного законодавства. Управління національно-культурними товариствами. Засоби масової інформації етноспільнот. Діяльність національно-культурних товариств.

Різноманітні культурні проекти, акціями, заходи етноспільнот Миколаївщини. Історія національно-культурного руху у південному регіоні України. Національно-культурні товариства Миколаївщини. Визначення статутних завдань Ради національних товариств. Зміцнення міжнаціональних культурних зв'язків на Миколаївщині. Зусилля національно-культурних товариств з популяризації історії, культури і мистецтва своїх народів. Програма розвитку освіти в національно-культурних товариствах. Відкриття недільних шкіл, читання курсів та факультативів з мови, історії культурної спадщини своїх народів, досконале оволодіння державною мовою. Взаємодія національно-культурних товариств Миколаївської області з організаціями інших регіонів нашої держави та зарубіжних країн. Етнополітика в міжнаціональній сфері в Миколаївській області.

Національні меншини за рівнем освіти. Труднощі у питаннях політичного представництва в органах влади в Україні для національних меншин. Закон «Про національні меншини в Україні». Положення про Раду представників громадських організацій національних меншин як консультативно-дорадчий орган при Президентові України. «Положення про Раду представників громадських організацій національних меншин». Основні завдання та право Ради. Приклади ефективних форм реалізації прав національних меншин іншими державами. Термін «політизація етнічності».

Кредит 5. Толерантність як вимір етнонаціональної політики.

Тема 5. Толерантність в етнонаціональній сфері. Етноспільноти в соціумі. Держава та етноси: проблеми толерантності в умовах суперництва і співробітництва. Досвід Ради Європи у формуванні толерантних відносин.

Основні прояви нетолерантності в етнонаціональній сфері в «Декларації принципів толерантності» (1995 р.). Практична цінність ідеї толерантності. Моральні та правові межі толерантності. Соціально-психологічні механізми при формуванні толерантних стосунків між етнічними групами. Дискусії щодо міжетнічної толерантності. Визначення понять

«етнонаціональна толерантність», міжнаціональна толерантність. Міжетнічна толерантність виявляється у вчинках, формується у сфері свідомості, тісно пов'язана з етнічною ідентичністю.

Асиміляція національних спільнот з основним етносом у культурному, економічному, політичному та інших аспектах. Принципи толерантності в етнополітиці, практичній діяльності із урегулювання міжнаціональних суперечок. Три можливі варіанти поведінки етногруп чи особистісних стратегій. Використання міжетнічних конфліктів з політичною метою.

Феномен «етнічного ренесансу». Тоталітарний характер радянського політичного режиму. Передумови виникнення та своєчасне упередження нетолерантності.

Способи вирішення проблеми захисту прав національних меншин Радою Європи. Створення програми «Заходи щодо встановлення довіри у громадянському суспільстві». Сприяння терпимості та поваги до інших людей – складова частина роботи Ради Європи з моменту її заснування. Європейську комісію проти расизму і нетерпимості (ЄКРН) та її завдання. Моніторинг ситуації щодо проявів расизму і нетерпимості в державах-членах Ради Європи. Інститут Уповноваженого Ради Європи з прав людини. Головне завдання інституту Уповноваженого Ради Європи. Питання про відносини Ради Європи й України.

III - семестр

Кредит 1. Актуальні проблеми сучасної етнології України

Тема 1. Проблеми збереження етнічних спільнот в умовах глобалізації (Лекція-бесіда)

Предмет, завдання, структура курсу «Тенденції розвитку сучасної етнологічної науки». Методичні засади вивчення курсу. Характеристика профільних періодичних видань та літератури з дисципліни.

Результати і наслідки завершення «Холодної війни» між СРСР та США. Зміни в етнополітичній, етносоціалній та економічній структурі етнічних спільнот в умовах глобалізації. Проблема етнічної самоідентифікації. Основні джерела загрози етнічним спільнотам як самобутнім соціокультурним організаціям. Поняття «антиетнос». Антиетнос нових кочовиків або «чужих», як головне джерело загрози існування етнічних спільнот в умовах глобалізації. Консцієнтальна війна. Методи та засоби ведення консцієнтальних воєн спрямованих на знищення етнічної свідомості. Методи та засоби опору консцієнтальній агресії «чужих». Розпалення сучасних збройних конфліктів як знаряддя світового «панування антиетносу» нових кочовиків руху антиглобалізму.

Кредит 2. Етнічні конфлікти

Тема 2. Етнічні конфлікти на сучасному етапі розвитку людства (Лекція-дискусія)

Результати і наслідки завершення «Холодної війни» між СРСР та США. Зміни в етнополітичній, етносоціалній та економічній структурі етнічних спільнот в умовах глобалізації. Проблема етнічної самоідентифікації. Основні джерела загрози етнічним спільнотам як самобутнім соціокультурним організаціям. Поняття «антиетнос». Антиетнос нових кочовиків або «чужих», як головне джерело загрози існування етнічних спільнот в умовах глобалізації. Консцієнтальна війна. Методи та засоби ведення консцієнтальних воєн спрямованих на знищення етнічної свідомості. Методи та засоби опору консцієнтальній агресії «чужих». Розпалення сучасних збройних конфліктів як знаряддя світового «панування антиетносу» нових кочовиків руху антиглобалізму.

Кредит 3. Сучасний стан світової і етнічної культури в Україні

Тема 3. Сучасна світова культура і етнічні культури. Проблеми співіснування та взаємодії. (Лекція з аналізом конкретних ситуацій)

Поняття етнічної культури. Зміст, характер та функції етнічної культури, її складові. Шляхи, методи і засоби формування етнічної культури. Методи і засоби її підвищення. Стан етнічної культури в Україні та проблеми її формування. Світова культура. Масова культура. Історична ситуація межі XX та XXI століть. Антагонізм етнічної та масової культур. Комплекс расових та культурних стереотипів. Свастикофобія. Хрестофобія.

Кредит 4. Культура міжетнічного та міжнаціонального спілкування

Тема 4. «Креольська проблема» в Україні. (Проблемна лекція)

Постановка проблеми. Концепція «креольства» в Україні М. Рябчика та С. Грабовського. Характеристика стану та ступенів національної свідомості українського громадянства. Поділ на категорії: українці, «совки», креоли. Ознаки, відмінності, спільні риси.

Історія «креольства» в Україні. Ставлення креолів до традиційної української культури української державності, взаємин з Росією. Роль креолів у становленні незалежної України. Питання українських креолів між євразійством та європейством.

Тема 5. Сучасний стан культури міжетнічного та міжнаціонального спілкування. (Лекція-консультація)

Етнічна політика по врегулюванню міжетнічних взаємовідносин і забезпеченню етнічної стабільності суспільства. Сутність, цілі та завдання етнічної стабільності.

Принципи демократичної етнічної політики. Принципи рівноправності та самовизначення народів. Принципи та ознаки суверенитету. Принципи територіальної цілісності. Антагонізм принципів територіальної цілісності та права на самовизначення народів. «Подвійний стандарт» провідних держав світу у ставленні до народів, що прагнуть незалежності своїх етнічних територій. Опитування суспільної думки по проблемі культури міжнаціонального спілкування. Моніторинг ІСН НАН України.

Кредит 5. Етнічні соціологічні дослідження

Тема 6. Предмет етнічної соціології.

Розкриття об'єкту і предмету в етносоціологічних дослідженнях. Понятійний апарат вітчизняної етнологічної та світової соціологічної літератури. Методологія етносоціологічних досліджень. Етнічна соціологія в системі наукових знань. Відмінність етносоціології від західної соціології міжетнічних відносин. Опції етнічної соціології і основні типи досліджень.

Тема 7. Методологічні принципи етносоціологічного вивчення міграцій.

Визначення міграції населення. Вивчення міграції етносоціологами. Роль міграцій в історії українського етносу.

Кредит 6. Культура як предмет етносоціологічного аналізу.

Тема 8. Соціальна значущість проблеми етнокультурні відмінності народів.

Культура як предмет етносоціологічного аналізу. Проблеми культурних кордонів. Проблеми взаємодії культур. Етнічне розмаїття культурних характеристик соціальних груп. Роль національних шкіл.

Кредит 7. Соціально-психологічні проблеми етнічності.

Тема 9. Етнічна самосвідомість: ідеологія і поведінка.

Етнічна ідентичність і національна самосвідомість: підходи до розуміння. Етнічність в структурі ідентичностей та структура етнічної самосвідомості. Формування етнічної самосвідомості. Соціально-психологічний рівень етнічної самосвідомості. Типи ідентичності.

Кредит 8. Дисциплінарні підходи до вивчення міжетнічних відносин.

Тема 10. Міжетнічні відносини.

Предметна область і особливості дисциплінарних підходів до вивчення міжетнічних відносин. Історичні та політичні чинники в міжетнічних взаємодіях. Роль соціально-структурних і культурних чинників. Соціально-психологічні і ситуативні чинники. Толерантність в міжетнічних стосунках.

Кредит 9. Методика етносоціологічного дослідження

Тема 11. Деякі питання методики і джерелознавства етносоціологічного дослідження

Особливості вибірки. Особливості опитування. Переписи населення. Поточний облік населення. Відомчі джерела.

Завдання курсу.

В результаті вивчення курсу студенти повинні:

знати:

- основні тенденції розвитку світової етнологічної науки у XIX – перших десятиліттях XX ст.;
- діяльність Харківської школи етнографічно-фольклористичних досліджень;
- теоретичні підходи до вивчення етногенезу, психологічних та антропологічних особливостей українців на рубежі XIX-XX ст.;
- становлення української школи етномистецтвознавства;
- вклад М.С. Грушевського – як засновника етнологічної школи генетичної соціології;
- теоретико-методологічні пошуки в українській етнології другої половини 20-х рр. XX ст.

Після вивчення навчальної дисципліни студент повинен **володіти** теоретико-методологічними, порівняльно-етнологічними навичками в українській етнології у контексті розвитку світової етнологічної думки.

- політико-правову базу етнонаціональної політики після проголошення незалежності України, міжнародні законодавчі акти, що стали частиною законодавства України стосовно захисту прав та свобод етнічних меншин;
- етнічний склад населення України за переписом 1989 р. у регіональному аспекті,
- міграційні процеси та їх вплив на ситуацію в соціальній сфері населення держави;
- причини зниження природного приросту населення України;
- зміни сім'ї як соціального інституту;
- соціально-економічні зміни населення України;
- зміни в соціально-етнічній структурі суспільства;
- основні параметри функціонування і розвитку етнічних меншин;
- вплив етноконфесійних чинників на динаміку етносоціальних змін в Україні;
- мережу національно-культурних товариств етнічних меншин, створення та діяльність художніх, етнографічних, фольклорних колективів та національної преси етнічних спільнот України;
- основні етносоціальні зміни та завдання, які стоять перед Україною щодо етносоціального розвитку нашої держави в майбутньому.
- основні тенденції розвитку сучасної етнологічної науки в Україні та світі;
- етнічні конфлікти на сучасному етапі розвитку людства;
- сучасну світову і етнічні культури, проблеми співіснування та взаємодії;
- роль креолів у становленні незалежної України;
- сучасний стан культури міжетнічного та міжнаціонального спілкування;
- сучасні етнозберігаючі чинники людських спільнот.

Вміти:

- аналізувати традиційну культуру та народну творчість українців;
- доводити, що процес формування етнологічних наукових шкіл в Україні пов'язаний із розвитком етнології у Західній Європі;
- характеризувати історію етнологічної науки на початку 1990-х років;
- визначати певні тенденції сучасного дослідження історії розвитку етнологічних знань;
- аналізувати питання міжнародної кооперації вітчизняних науковців, рецепції українським етнологічним середовищем західноєвропейських наукових концепцій та теорій;
- застосовувати найкращі здобутки етнологічної науки у світі при дослідженні українського етнографічного матеріалу.
- визначати фактологічну базу для формування показників і характеристик етносоціальних процесів та змін;
- розробляти методичні прийоми і способи по виявленню особливостей і змін демографічних, соціально-економічних і соціокультурних процесів, що відбувалися у титульного етноса та у найкрупніших етнічних груп України в 90-ті роки XX століття;
- проводити аналіз стану розробки етносоціологічної проблематики стосовно етнічних спільнот України;

- аналізувати розвиток політико-правової бази етнонаціональної політики після проголошення незалежності України, міжнародні законодавчі акти, що стали частиною законодавства України стосовно захисту прав та свобод етнічних меншин;
- виявити зміни в соціально-етнічній структурі суспільства;
- аналізувати вплив етноконфесійних чинників на динаміку етносоціальних змін в Україні;
- виявити основні етносоціальні зміни, визначити завдання, які стоять перед Україною щодо етносоціального розвитку нашої держави в майбутньому.

Після вивчення навчальної дисципліни студент повинен **оволодіти** історичними, демографічними, етнографічними, економічними та соціальними навичками по вивченню етносоціальних процесів в Україні.

- аналізувати історичні процеси, події, факти;
- досліджувати та вирішувати етнічні конфлікти на сучасному етапі розвитку суспільства;
- аналізувати сучасну світову і етнічну культури;
- розуміти сутність міжнаціональних процесів і відносин України;
- розкривати актуальні проблеми етнічних людських спільнот;
- критично аналізувати, оцінювати і синтезувати ідеї з етнічної історії України та світу в цілому і використовувати їх під час здійснення професійної діяльності;
- брати участь у дискусіях;
- формувати сучасну історико-політичну культуру, свою громадську позицію;
- розуміти та оцінювати життєво важливі парадигми буття;
- перетворювати зовнішні культурні смисли у внутрішній морально-етичний світ.

У результаті вивчення курсу студент оволодіває такими **фаховими компетентностями**:

- Здатність формулювати задачу, для її вирішення використовувати потрібну інформацію та методологію для досягнення обґрунтованого висновку.
- Здатність працювати в команді, виконуючи провідну роль, в міжнародній та мультикультурній групі.
- Працювати самостійно, розробляти стратегії та керувати часом. Здатність скеровувати зусилля, поєднуючи результати різних досліджень та аналізу, та представляти результат вчасно.
- Навички самостійної науково-дослідної та науково-педагогічної діяльності;
- Уміння формулювати цілі й завдання етнологічного дослідження, дослідницькі гіпотези. Формування плану самостійної дослідницької діяльності;
- Гнучкість мислення. Набуття гнучкого образу мислення, який дозволяє зрозуміти та розв'язати проблеми та задачі, зберігаючи при цьому критичне ставлення до сталих наукових компетенцій.
- Популяризаційні навички. Здатність провести усну презентацію та написати зрозумілу статтю за результатами проведених досліджень, а також щодо сучасних наукових концепцій в етнології для загальної публіки (не фахівців).
- Обізнаність з основними проблемами сучасної етнологічної науки, історією етнологічної науки та її новітніми досягненнями, теоріями та методами в області гуманітарних і соціально-економічних наук;
- Володіння комплексним, системним, проблемно-історичним підходами та етнологічними методами дослідження.
- набуття обізнаності з основними вченнями в галузі гуманітарних та соціально-економічних наук, основними науковими школами, напрямками, концепціями, джерелами гуманітарних знань і видами роботи з ними.
- Знання змісту та основних етапів процесу формування історико-етнологічних знань, перетворення їх на науку.; Оцінювання життєво важливих парадигм буття; перетворення зовнішніх культурних смислів у внутрішній морально-етичний світ; реалізація проєктів, включаючи власні дослідження з етнічної історії України та зарубіжних країн, переосмислення наявного комплексу джерел та створення нових цілісних завдань для розв'язання значущих соціальних, наукових, культурних, етичних та інших проблем.

володіти основними теоріями історичного розвитку української етнології в європейському контексті; реалізувати проекти, включаючи власні дослідження з етнології України та зарубіжних країн, які дають можливість переосмислити наявний комплекс джерел та створити нове цілісне знання для розв'язання значущих соціальних, наукових, культурних, етичних та інших проблем.

Статус у навчальному плані. Нормативний курс із циклу професійної та практичної підготовки.

Лектор: кандидат історичних наук, доцент кафедри Хрящевська Л. М.

Форми і методи навчання: Лекційні та практичні заняття з використанням традиційних методів, інтерактивних методик та комп'ютерної техніки, індивідуальна робота, самостійна робота.

Форми організації контролю знань та система оцінювання. Поточний та підсумковий контроль здійснюється у вигляді комп'ютерних тестів на освітньому просторі університету. Для оцінювання використовується національна чотирьохбальна шкала: відмінно, добре, задовільно, незадовільно; європейська шкала: A, B, C, D, E, FX, F.

Іспит: 60% балів студенти накопичують на заняттях та під час поточного контролю, що регламентується робочою програмою викладача, 40% балів студенти набирають на іспиті.

Мова викладання: українська.

Назва: Історія музеїв і музейної справи

Ідентифікація

Шифр: ННД.1.2.5.	Характеристика навчального курсу
Кількість кредитів відповідних ECTS:6 Загальна кількість годин: 180 год. Тижневих годин: II семестр –4 год.	Нормативна Курс: V Семестр: I Лекції: 24 Практичні заняття: 32 Самостійна робота: 124 Вид контролю: I семестр – екзамен

Мета курсу: дати студентам необхідний обсяг знань з історії становлення та розвитку музею як специфічного соціокультурного інституту від античності до сучасності; ознайомити їх з різноманіттям типів музею;

продемонструвати багатосторонні зв'язки музею з різними науковими дисциплінами і явищами культури, естетичними уявленнями і соціальними запитами, характерними для тієї чи іншої епохи.

Опис курсу.

Тема 1. Вступ до історії музеїв та музейної справи. Музеї в античну добу

Тема 2. Колекціонування в епоху Середньовіччя та музеї епохи Відродження

Тема 3. XVII століття: старе і нове в світі колекціонування. Музеї епохи Просвітництва

Тема 4. Розвиток музеїв у XIX - початку XX ст.

Тема 5. Музеї у тоталітарній культурі

Тема 6. Концептуальні і організаційні новації в музейному світі у другій половині XX – на початку XXI ст.

Завдання курсу.

В результаті вивчення курсу студенти повинні:

знати:

- понятійний апарат курсу;
- джерела та літературу з курсу;
- особливості музеїв та музейної справи Давньої Греції та Римі;
- особливості музеїв та музейної справи у добу Середньовіччя;
- особливості колекціонування у добу Відродження та Просвітництва;

- процес формування основних художніх зібрань Європи;
- нові соціальні функції музеїв у XIX ст.;
- процес виникнення профільних музеїв;
- функції музеїв в тоталітарних країнах;
- особливості музейної справи у повоєнний період;
- специфіку діяльності музеїв;
- нові принципи організації музейної середовища на сучасному етапі⁴
- проблеми віртуальних музеїв та музейних сайтів.

Вміти:

- орієнтуватися в нових тенденціях розвитку музеїв та музейної справи;
 - вирізняти різні типи музеїв за профілем їх діяльності;
 - використовувати отримані знання з історії музеїв під час підготовки наукових робіт.
- У результаті вивчення курсу студент оволодіває такими **фаховими компетентностями**:
- знати закономірності становлення й еволюції музею як соціокультурного інституту з найдавніших часів до сучасності;
 - знати етапи формування і колекційний склад найбільших музейних зібрань світу (Європи, Азії, Африки, Америки);
 - орієнтуватися в провідних тенденціях дослідницької і практичної діяльності сучасних музеїв і музейних центрів;
 - вміти визначати профіль та тип музею;
 - вміти використовувати набуті знання та навички при вивченні суміжних дисциплін, написанні наукових робіт та практичній діяльності.

Статус у навчальному плані. Нормативний курс із циклу професійної та практичної підготовки.

Лектор: кандидат історичних наук, доцент Гузенко Ю.І.

Форми і методи навчання: Лекційні та практичні заняття з використанням традиційних методів, інтерактивних методик та комп'ютерної техніки, індивідуальна робота, самостійна робота.

Форми організації контролю знань та система оцінювання. Поточний та підсумковий контроль здійснюється у вигляді комп'ютерних тестів на освітньому просторі університету. Для оцінювання використовується національна чотирьохбальна шкала: відмінно, добре, задовільно, незадовільно; європейська шкала: А, В, С, D, E, FХ, F.

Іспит: 60% балів студенти накопичують на заняттях та під час поточного контролю, що регламентується робочою програмою викладача, 40% балів студенти набирають на іспиті.

Мова викладання: українська

Дисципліни вибору інституту

Назва: Соціально-рольовий статус чоловіка і жінки в історії

Ідентифікація

Шифр: ДВВ 2.1.2.01	Характеристика навчального курсу
Кількість кредитів відповідних ECTS:3 Загальна кількість годин: 90 год. Тижневих годин: II семестр –2 год.	Вибіркова Курс: V Семестр: II Лекції: 12 Практичні заняття: 16 Самостійна робота: 62 Вид контролю: II семестр – залік

Мета курсу: усвідомлення студентами сутності соціально-рольових ознак поведінки жінки і чоловіка в історії; формування гендерної свідомості, вільної від статево-рольових стереотипів; окреслення типових статевої рис, визначальних для професійної педагогічної діяльності; поглиблення знань, набутих студентами в результаті слухання базових

дисциплін, та визначення нової парадигми в соціально-гуманітарному знанні.

Опис курсу.

Тема 1. Історичні періоди формування світогляду про права людини та забезпечення рівності жінки і чоловіка у сучасному громадянському суспільстві

Історичні та соціально-економічні передумови формування принципів рівних прав і можливостей чоловіків і жінок. Проблема прав людини як висхідна у формуванні гендерної ідеології та політики. Вплив європейських та світових організацій: Ради Європи, Європейського Союзу, ООН, на формування національних механізмів реалізації принципу рівних прав і можливостей чоловіків і жінок.

Тема 2. Проблема статі в соціально-гуманітарних науках: історична генеза концепцій

Науково-теоретичні розробки статево-рольової поведінки жінок і чоловіків у ранні періоди історії. Наукова полеміка про поділ сфер впливу, обов'язків та очікувань між статями у часи середньовіччя. «Природні» зобов'язання та привілеї. Подолання статевої односторонності в трудах європейських мислителів нового часу.

Тема 3. Жіночий рух як закономірний етап суспільних змін

Соціально-економічні перетворення в Європі та Північній Америці кінця XVIII – XIX ст. та їх вплив на зміну суспільного становища жінок і чоловіків. Жіночий рух як віддзеркалення суспільно-політичного життя у XIX – XX ст.: моделі та національні особливості. Фемінізм як ідеологія та політика. Жіночий рух в Україні – історія, типологія, регіональні відмінності. Сучасний стан міжнародного жіночого руху – здобутки та завдання.

Тема 4. Гендерні ролі та стереотипи у суспільстві. становлення гендерної ідентичності

Суть і зміст стереотипів у соціальній поведінці жінки та чоловіка. Джерела та засоби гендерної соціалізації. Сучасні уявлення про призначення жінки і чоловіка. Наслідки та обмеження традиційних ролей для індивідів та суспільства. Ключові моделі гендерної ідентичності у сучасній Україні.

Тема 5. Гендерні відносини в родині. розподіл сучасного ринку праці за статтю

Еволюція форм сім'ї на різних етапах людської історії. Гендерний розподіл сімейних обов'язків і їх вплив на сімейні стосунки. Жінки та чоловіки на ринку праці: зайнятість та безробіття. Жіноче безробіття та трудова дискримінація як соціальна проблема. Ринкові реформи та становище жінок в Україні та інших пострадянських країнах. Специфіка освіти як соціального інституту. Доступ до освіти в контексті гендерної рівності. Гендерні аспекти педагогічної професії.

Тема 6. Жінки і чоловіки як об'єкти висвітлення у масовій культурі та медіапросторі

Відтворення стереотипів у масовій культурі. Приховані форми гендерної ієрархії. Способи та сфери присутності чоловіків у вітчизняних мас-медіа. Жінки як об'єкт висвітлення у ЗМІ. Образ жінки та образ чоловіка в українських мас-медіа. Засоби масової комунікації як система творення колективних моделей поведінки та пропонувані моделі «жіночості» й «чоловічості» в українському медійному просторі.

Завдання курсу.

В результаті вивчення курсу студенти повинні:

знати:

- про інтелектуальні, пізнавальні, емоційні, творчі, комутативні та мовні жіночі і чоловічі особливості;
- головні принципи сучасної гендерної політики в Україні та світі;
- про специфіку входження жінок та чоловіків у професійну педагогічну діяльність;
- зміст основних гендерних категорій, взаємозалежність і взаємовідношення цих знань.

Вміти:

- формувати вільну від соціально-рольових стереотипів свідомість аудиторії, з якою вони працюють;
- володіти понятійним апаратом та методологією гендерного аналізу;
- застосовувати отримані знання в освітній та науково-дослідній роботі;
- оцінювати соціальні та культурні явища з позицій рівності жінки і чоловіка;

- формувати нестереотипні уявлення про роль чоловіків і жінок у суспільному житті.

У результаті вивчення курсу студент оволодіває такими **фаховими компетентностями**: Розуміти та оцінювати життєво важливі парадигми буття чоловіків та жінок у сучасному суспільстві; перетворювати зовнішні культурні смисли у внутрішній морально-етичний світ, де відсутні будь-які форми дискримінації; розробки й реалізації стратегій і гендерних моделей поведінки та кар'єри; самостійно виробляти принципи своєї діяльності, поведінки, спілкування; опановувати моделі толерантної поведінки; обізнаності з основними вченнями в галузі гуманітарних та соціально-економічних наук, основними науковими школами, напрямками, концепціями, джерелами гуманітарних знань і видами роботи з ними; формувати гендерну свідомість, відносини людини до суспільства, оточуючого середовища, користуватися ними у власному житті і професійній діяльності; розуміти сутність та соціальне значення своєї професії; володіти культурою мислення, його загальними законами.

Статус у навчальному плані. Вибіркова навчальна дисципліна самостійного вибору ВНЗ.

Лектор: доктор історичних наук, професор Рижева Н.О.

Форми і методи навчання: Лекційні та практичні заняття з використанням традиційних методів, інтерактивних методик та комп'ютерної техніки, індивідуальна робота, самостійна робота.

Форми організації контролю знань та система оцінювання. Поточний та підсумковий контроль здійснюється у вигляді комп'ютерних тестів на освітньому просторі університету. Для оцінювання використовується національна чотирьохбальна шкала: відмінно, добре, задовільно, незадовільно; європейська шкала: А, В, С, D, E, FХ, F.

Залік: 100% балів студенти накопичують на заняттях та під час поточного і підсумкового контролю, що регламентується робочою програмою викладача.

Мова викладання: українська.

Назва: Етноконфесійні процеси в Україні в ХХ столітті

Ідентифікація

Шифр: ДВВ 2.1.2.02	Характеристика навчального курсу
Кількість кредитів відповідних ECTS:3 Загальна кількість годин: 90 год. Тижневих годин: I семестр –2 год.	Вибіркова Курс: V Семестр: I Лекції: 10 Практичні заняття: 12 Самостійна робота: 68 Вид контролю: II семестр – екзамен

Мета курсу: засвоєння та розуміння студентами проблем історії виникнення та формування духовного світу українського народу та української державності, утвердження національної самобутності, висвітлення духовної та суспільно-політичної діяльності конфесій в Україні на певних етапах історичного розвитку. Загальне покликання програми полягає в тому, щоб на основі процесів гуманізації вищої школи, інтеграції професійної і соціально-гуманітарної підготовки, покращення змісту структури курсу, використання досягнень світової і вітчизняної думки, загальнолюдських цінностей, здійснити підготовку висококваліфікованих спеціалістів.

Опис курсу.

Тема 1. Релігійна політика українських урядів 1917 – 1919 років.

Проголошення автокефалії православної церкви в Україні на соборі 1921 року; Василь Липківський - перший єпископ УАПЦ і митрополит Київський і всієї Русі, один із фундаторів Руху за автокефалію української церкви; Особливості канону та церковного устрою УАПЦ.

Період незалежного існування української державності в роки визвольних змагань залишив взірці релігійної політики чотирьох державних формацій: Центральної ради, Гетьманату, Директорії та Західно-Української Народної Республіки.

Тема 2. Православна церква в 1920 – 1939 роках Активізація процесу відродження національно-релігійного життя в Україні в 20-х роках; II Всеукраїнський православний собор УАПЦ 1927 р., переобрання митрополита Василя Липківського, початок переслідувань УАПЦ з боку радянських державних органів; Ліквідація УАПЦ в 1930 р, репресії та масове закриття парафій, звинувачення церкви у контрреволюційних і націоналістичних поглядах.

Тема 3. Церковне життя в Україні під час Другої Світової війни

Протистояння УГКЦ сталінському тоталітарному режиму (1939-1941 рр.); Греко-католицька церква в період німецької окупації України; Православна церква України в період окупації; Становище УГКЦ в умовах відновленого радянського тоталітаризму.

Тема 4. Церковне життя в Україні в повоєнні роки

Духовне життя в Україні у другій половині 40 - на початку 50-х років ХХ ст.; Духовне життя в Україні часів хрущовської «відлиги»; Правовий статус православної церкви в Україні в повоєнний період; Українська православна церква в 70-80-х роках.

Тема 5. Сучасний стан церковно-державних відносин

Демократизація церковного устрою і життя в Україні після проголошення державної незалежності; Зростання напруженості у православному релігійному середовищі через церковний розкол; Утворення окремих православних конфесій УПЦ МП на чолі з митрополитом Володимиром /В. Сабодан/, УПЦ КП на чолі з патріархом Філаретом /М.Денисенко/, що постала в червні 1992 р., УАПЦ на чолі з патріархом Дмитром /В.Ярема/.

Тема 6. Вплив міжконфесійних відносин на стан етноконфесійної політики в Україні

Церковне життя, структура і діяльність кожної з окремих конфесій православної церкви; Міжконфесійні відносини в Україні: основні проблеми взаєморозуміння; Пошук можливих шляхів церковного примирення та подолання розколу

Завдання курсу.

В результаті вивчення курсу студенти повинні:

знати:

- основні теоретичні положення, важливі вузлові проблеми усіх тем програми, загальні закономірності історичного розвитку конфесій та суспільства; складні та суперечливі явища, процеси в історії суспільно-політичного, етнічного та культурного життя України у зв'язку із світовою цивілізацією; добре орієнтуватись в історичних джерелах і новітній науковій літературі;

вміти:

- синтезувати набуті знання у відповідне світосприйняття та високу духовну культуру; творчо застосовувати набуті знання з історії етноконфесійної України у повсякденній діяльності для орієнтації у суспільному житті, оцінки суспільних явищ, подій; формувати власну наукову позицію щодо актуальних проблем етноконфесійних відносин сьогодення; самостійно осмислювати закономірності історичного розвитку конфесій.

У результаті вивчення курсу студент оволодіває такими **фаховими**

компетентностями:

Здатність студента розв'язувати складні задачі і проблеми в галузі освіти та науки, що передбачає проведення самостійних досліджень та здійснення інноваційних підходів у вирішенні професійних задач

- Спеціалізовані концептуальні знання, набуті у процесі навчання на рівні новітніх досягнень з дисципліни, які є основою для оригінального мислення та інноваційної діяльності, зокрема в контексті дослідницької роботи

- Розв'язання складних задач і проблем з історії етноконфесійних відносин, що потребує оновлення та інтеграції знань, часто в умовах неповної історіографічної та джерелознавчої інформації

- Зрозуміле і недвозначне донесення власних висновків, які є результатом самостійних наукових досліджень студента з історії етноконфесійних відносин, а також знань та пояснень, що їх обґрунтовують, до фахівців і нефахівців, зокрема до осіб, які навчаються, тобто учнів шкіл
- Прийняття рішень у складних і непередбачуваних умовах професійної діяльності в галузі освіти, що потребує застосування нових підходів та прогнозування
- Критичне осмислення проблем у навчанні та професійній діяльності з використанням міждисциплінарних методів
- Проведення дослідницької діяльності з актуальних проблем міжконфесійних відносин України
- Відповідальність за розвиток професійного знання і набутої практики, оцінку стратегічного розвитку діяльності трудового колективу
- Здатність до подальшого навчання і поглиблення знань з історії етноконфесійних відносин України, яке значною мірою є автономним та самостійним.

Статус у навчальному плані. Вибіркова навчальна дисципліна самостійного вибору ВНЗ.

Лектор: доктор історичних наук, доцент Баковецька О.О.

Форми і методи навчання: Лекційні та практичні заняття з використанням традиційних методів, інтерактивних методик та комп'ютерної техніки, індивідуальна робота, самостійна робота.

Форми організації контролю знань та система оцінювання. Поточний та підсумковий контроль здійснюється у вигляді комп'ютерних тестів на освітньому просторі університету. Для оцінювання використовується національна чотирьохбальна шкала: відмінно, добре, задовільно, незадовільно; європейська шкала: А, В, С, D, E, F, F.

Іспит: 60% балів студенти накопичують на заняттях та під час поточного контролю, що регламентується робочою програмою викладача, 40% балів студенти набирають на іспиті.

Мова викладання: українська

Назва: Традиційна слов'янська духовна культура

Ідентифікація

Шифр: ДВВ 2.1.2.02	Характеристика навчального курсу
Кількість кредитів відповідних ECTS:4 Загальна кількість годин: 120 год. Тижневих годин: III семестр – 2 год.	Вибіркова Курс: V Семестр: III Лекції: 10 Практичні заняття: 20 Самостійна робота: 90 Вид контролю: III семестр – екзамен

Мета курсу: у комплексному осмисленні змін у розгортанні історії етнічних груп Північного Причорномор'я від найбаніших часів до сьогодення, дослідження та всебічний аналіз сутності чинників, тенденцій, ключових напрямків, за якими вона розвивалася, і на цій основі визначення результативності, з'ясувати методи дослідження конкретно-історичних проблем етнічної історії України, сприяти відродженню найкращих традицій українських та інших історичних шкіл у дослідженні етнічної історії України.

Опис курсу.

Тема 1. Вступ. Об'єкт і предмет етнічних груп Північного Причорномор'я.

Тема 2. Особливості етнічної ситуації у другій половині XI - першій половині XIII століття. Характеристика використаних джерел.

Тема 3. Вплив на трансформацію етнічних груп в період автономного розвитку українських земель в складі Литви і Польщі у XIV - першій половині XVI століття.

Тема 4. Українське козацтво та його етнічний склад

Тема 5. Етнічні групи Північного Причорномор'я в період панування Російської та Австрійської (Австро-Угорської) імперій

Тема 6. Українське «національне відродження» в контексті європейської історії кінця XVIII — першої половини XIX століть та вплив на етнічні групи

Тема 7. Українська національна революція 1917-1920 рр. та вплив на етнічну історію Північного Причорномор'я

Тема 8. Національно-визвольний рух в Україні 20-х-80-х років XX ст.: еволюція світоглядних концепцій, форм та методів діяльності та етнічні групи

Тема 9. Здобуття незалежності та процеси інституалізації етнічних груп.

Завдання курсу.

В результаті вивчення курсу студенти повинні:

знати:

зміст і завдання курсу, його значення для вивчення всесвітньої історії;

історичні закономірності виникнення та розвитку людства на планеті Земля;

сучасні концепції історичного розвитку освіти національних меншин;

основні терміни курсу;

соціально-економічні, політичні та культурні особливості існування етнічних груп в українській історії;

історичні факти (події, дати, явища, процеси), що стосуються розвитку етнічних груп;

основні риси політичного й соціального розвитку людської спільноти в Україні;

провідних істориків України, які визначали характер та особливості того чи іншого періоду української історії;

основні історичні першоджерела;

суспільно-економічні, політичні, культурні процеси історичного розвитку етнічних груп;

Вміти:

визначити зміст і завдання курсу;

вільно володіти термінологією курсу;

визначити основні риси етнічних груп в Україні;

визначити основні етапи розвитку історіографії проблеми етнічних груп Північного

Причорномор'я;

формулювати власну позицію щодо історичних фактів та подій;

розрізняти ознаки притаманні історії, як науки;

аналізувати історичні першоджерела;

аналізувати історичні процеси, події, факти;

брати участь у дискусіях;

формулювати сучасну історико-політичну культуру, свою громадську позицію;

аналізувати матеріальну і духовну культуру народів зарубіжних країн.

У результаті вивчення курсу студент оволодіває такими **фаховими**

компетентностями:

- самостійно виробляти принципи своєї діяльності, поведінки, спілкування;
- інтерактивно використовувати рідну й іноземні мови, символіку та тексти;
- обізнаності з основними вченнями в галузі гуманітарних та соціально-економічних наук, основними науковими школами, напрямками, концепціями, джерелами гуманітарних знань і видами роботи з ними;
- аналізувати соціально-значущі проблеми та процеси, використовувати соціологічні методи у своїй професійній і соціальній діяльності;
- аналізувати сучасні наукові концепції історичної освіти та науки, оцінювати інноваційні стратегії і тактики навчання історичних дисциплін у закладах освіти;
- здійснювати аналіз сучасного стану наукових досліджень в галузі історичної освіти;
- розкривати актуальні проблеми української історії;
- критично аналізувати, оцінювати і синтезувати ідеї з історії України і використовувати їх під час здійснення професійної діяльності;

- володіти основними теоріями історичного розвитку, методологією історичної науки, її періодизацією;
- володіти навичками історіографічного й джерелознавчого аналізу та методами пошуку нових форм дослідження;
- реалізувати проекти, включаючи власні дослідження з всесвітньої історії, зарубіжних країн, які дають можливість переосмислити наявний комплекс джерел та створити нове цілісне знання для розв'язання значущих соціальних, наукових, культурних, етичних та інших проблем;
- вести пошукову краєзнавчу роботу, виявляти, досліджувати та сприяти збереженню історико-культурних пам'яток;
- володіння методологією і методами історичного та педагогічного дослідження, тобто процесу планування, організації та здійснення пошуково-перетворювальної діяльності, об'єктом якої виступають психолого-педагогічна і галузева складові;

Статус у навчальному плані. Вибіркова навчальна дисципліна самостійного вибору ВНЗ.

Лектор: доктор історичних наук, доцент Зеркаль М.М.

Форми і методи навчання: Лекційні та практичні заняття з використанням традиційних методів, інтерактивних методик та комп'ютерної техніки, індивідуальна робота, самостійна робота.

Форми організації контролю знань та система оцінювання. Поточний та підсумковий контроль здійснюється у вигляді комп'ютерних тестів на освітньому просторі університету. Для оцінювання використовується національна чотирьохбальна шкала: відмінно, добре, задовільно, незадовільно; європейська шкала: А, В, С, D, E, F, F.

Іспит: 60% балів студенти накопичують на заняттях та під час поточного контролю, що регламентується робочою програмою викладача, 40% балів студенти набирають на іспиті.

Мова викладання: українська

Дисципліни вільного вибору студента

Назва: Національний характер та ментальність українців

Ідентифікація

Шифр: ДВВ 2.2.1.01	Характеристика навчального курсу
Кількість кредитів відповідних ECTS:4 Загальна кількість годин: 120 год. Тижневих годин: III семестр – 4 год.	Вибіркова Курс: V Семестр: III Лекції: 10 Практичні заняття: 20 Самостійна робота: 90 Вид контролю: III семестр – екзамен

Мета курсу: познайомити студентів з історичною специфікою формування та становленням національного характеру та ментальності українського народу.

Опис курсу.

Тема 1. Історіографія та джерельна база курсу

Тема 2. Природні та культурно-історичні чинники формування української нації

Тема 3. Специфіка української ментальності

Тема 4. Етнічні складники українського національного характеру

Тема 5. Соціопсихічні риси українського національного характеру

Тема 6. Українська мова і національна психологія

Тема 7. Негативні риси української ментальності

Тема 8. Національний характер та менталітет українців як виклик процесу глобалізації

У результаті вивчення курсу студент оволодіває такими *фаховими компетентностями*:

- ґрунтовне знання особливостей розвитку національного характеру та ментальності українців;
- володіння термінологією курсу;
- вміння визначати національні ознаки, притаманні українцям як народу;
- вміння розв'язувати завдання, пов'язані з проблемами ментальності українців;
- здатність до читання лекцій, проведенні науково-освітніх заходів культурологічного спрямування;
- здатність проводити дослідження в галузі національного характеру та ментальності українців;
- вміння здійснювати критику етнографічних джерел, їх експертизу на предмет внутрішніх суперечностей;
- прагнення сприяти впровадженню у навчально-виховний процес методів етнографічної та етнологічної науково-дослідницької діяльності;
- вміння організовувати етнографічні експозиції в межах діяльності музеїв та навчальних закладів різних рівнів;
- здатність до аналізу отриманої інформації, формулювання висновків та узагальнень, знаходження основ для класифікації, проведення порівняльного аналізу, перевірки гіпотез, з'ясування причинно-наслідкових зв'язків.

Статус у навчальному плані. Вибіркова навчальна дисципліна вільного вибору студента соціально-гуманітарної підготовки

Лектор: доктор філософських наук, професор Полянська В.І.

Форми і методи навчання: Лекційні та практичні заняття з використанням традиційних методів, інтерактивних методик та комп'ютерної техніки, індивідуальна робота, самостійна робота.

Форми організації контролю знань та система оцінювання. Поточний та підсумковий контроль здійснюється у вигляді комп'ютерних тестів на освітньому просторі університету. Для оцінювання використовується національна чотирьохбальна шкала: відмінно, добре, задовільно, незадовільно; європейська шкала: А, В, С, D, E, F, F.

Іспит: 60% балів студенти накопичують на заняттях та під час поточного контролю, що регламентується робочою програмою викладача, 40% балів студенти набирають на іспиті.

Мова викладання: українська

Назва: Етнополітологія

Ідентифікація

Шифр: ДВВ 2.2.1.02	Характеристика навчального курсу
Кількість кредитів відповідних ECTS:6 Загальна кількість годин: 180 год. Тижневих годин:ІІІ семестр –2 год.	Вибіркова Курс: VI Семестр: III Лекції: 20 Практичні заняття: 24 Самостійна робота: 136 Вид контролю: III семестр – залік

Метою викладання навчальної дисципліни «Етнополітологія» є вивчення тенденцій розвитку етнополітичної сфери людського буття; з'ясування закономірностей взаємовідносин етнонаціональних спільнот (етносів, націй, етнічних та національних груп) між собою та з державою; ознайомлення зі шляхами і методами національно-державного будівництва, засадами і принципами демократичної етнонаціональної політики.

Основними завданнями вивчення дисципліни «Етнополітологія» є: формуванні в студентів глибоких об'єктивних знань про місце і роль етнонаціональних спільнот у політичному житті суспільства, підвищення етнополітичної культури та підготовці до активної участі у національно-державному будівництві і формуванні демократичного правового суспільства.

Кредит 1. Вступ до етнополітології

Тема 1. Становлення і розвиток етнополітології

Становлення етнополітології як науки про взаємодію етнонаціональної та політичної сфер людського буття. В Україні ця наука і навчальна дисципліна перебуває в процесі розвитку. На Заході “етнічна політика” – це окрема наука, що вивчає теоретичні аспекти етнополітичних процесів, а “етнополітика” – займається практичними аспектами етнополітичного життя. Зародження “етнополітики” як науки, її мета та завдання. Засновники нової науки: шведський політолог Р.Челлен та німецький вчений М.Бем. Зарубіжні суспільствознавці про “етнополітологічну теорію”: як відгалуження політології; як окрема самостійна наука; як історія зародження і розвитку етнополітичної думки у європейських країнах; як роз’яснення значення етнополітичних термінів; як створення формальних моделей конкретного або уявного етнополітичного процесу.

Тема 2. Предмет, функції, цілі, об’єкт етнополітології

Етнонаціональні концепції (щодо визначення предмету, функцій, цілей, об’єкту етнополітології) М.Паренті, Дж.Ротшильда, П.Ван Ден Берга, К.Дойча, Г.Сетон-Уотсона, Е.Сміта, Л.Снайдера та ін. Марксистсько-ленінські погляди на етнонаціональні процеси та “національна політика КПРС”. Українські науковці, дослідники з проблематики етнополітології: В.Антонович, Ю.Бойко, В.Вернадський, В.Винниченко, М.Грушевський, П.Куліш, В.Липинський та ін. Думки О.Бочковського (праця “Вступ до націології. Курс лекцій”) щодо молоді на той час науки, визначення її цілей, завдань. Зародження “етнонаук” (етнології та націології) і “етнонапрямків”: етноісторія, етнофілософія, етноконфліктологія, етнопсихологія та ін.

Кредит 2. Актуальність, структура, функції етнополітології

Тема 3. Етнополітологія: актуальність, визначення та основні закономірності.

Основні причини пасивного ставлення західних вчених до створення єдиної загальної науки, яка б об’єднала етнонауки і етнонапрямки. Перешкоди на шляху розвитку етнополітології в Україні: економічна криза, негативне ставлення багатьох впливових сил до даної науки, відсутність порозуміння між дослідниками етнополітичної сфери та ін. Актуальність, доцільність і необхідність розвитку етнополітології обумовлена загальними і специфічними факторами. Етнополітологія як наука про сутність, форми та закономірності етнополітичних процесів, про взаємовідносини етнонаціональних спільнот (етносів, націй та етнонаціональних груп між собою та з державою), їх місце і роль в політичному житті суспільства.

Тема 4. Структура, функції та місце в системі суспільних наук.

Етнополітологія як сукупність, синтез трьох важливих дисциплін: етнології (теоретичного народознавства), націології (науки про життя націй) та політології (науки про політику). Формула утворення терміну “етнонаціополітологія”: етнологія + націологія + 20 етнонаук і етнонапрямків + політологія. “Етнологія” і “націологія” як науки, у часі, просторі і за кількістю об’єктів дослідження. Предмет етнополітології – аналіз етнополітичної царини людського буття. Об’єкти етнополітології: людина, нація, етнічність і держава, етніцизм і націоналізм та ін. Основні закономірності етнополітології: “закон нерівномірного розвитку етносів” Т.Наїрна, І.Уоллерстайна; “залізний закон етнічності” У.Самнера, Дж.Ротшильда; закономірності “ланцюгової реакції” та “циклічного характеру етнополітичного розвитку”. Понятійно-категоріальний апарат етнополітології: загальнонаукові і етнополітологічні категорії.

Кредит 3. Етнічні та національні форми існування людства

Тема 5. Етнос, етнонаціональна група, нація та національність.

Етнос як основна форма існування людства. Багатоманітність підходів щодо визначення етносу. М.Бердяєв про етнос як проблему історичну, а не соціальну. Теорія етносу Лева Гумільова (“Етноси та антиетноси”). Основні ознаки етносу. Різниця між

поняттями “етнос” та “етнічність”. Різноманітність форм існування етносу: рід – плем’я – народ – нація. Розробка загальної теорії етносу. Етнос – це позачасова, позатериторіальна, позадержавна спільнота людей, об’єднаних спільним походженням, культурою, історією, традиціями та ін. М.Вебер про гіпотетичну і реальну етнічні групи. Визначення поняття “етнічна група” (Р.Шермергорн, Е.Кешмор, М.Йінгер). Етнічна і національна група: спільність і відмінність. Національна меншина (визначення, властивості, концепції) та домінуюча група. Меншина – це залежна, підлегла, субординована група. Домінуюча група – це спільнота в суспільстві, члени якої мають найбільшу владу.

Нація як вища форма існування людства. Різноманітність підходів щодо визначення “нації”. Теорії нації. Політична теорія нації (Г.Гроцій, К.Дойч, Е.Гааз, Е.Сміт): політична нація – це спільнота, об’єднана спільною мовою, символами, лояльністю до держави та її законів. Психологічна теорія нації (Е.Ренан, О.Бауер, Р.Емерсон, М.Коннор): нація – це велика група людей, об’єднаних спільною національною психологією, характером, солідарністю, національною волею та свідомістю. Культурологічна теорія нації (К.Реннер, Ф.Гертц, Г.Кон, Г.Сетон-Уотсон): нація як культурна сфера життя людей і їх розвитку. Історико-економічна теорія нації (К.Каутський, К.Маркс, Ф.Енгельс, В.Ленін, Й.Сталін): нація – це продукт суспільного розвитку, наймогутніший фактор суспільного прогресу. Етнічна теорія нації (П.Ван Ден Берг, Г.Нельссон, М.Новак, Е.Сміт): нація – це велике, модерне, цивілізоване співтовариство громадян, об’єднане навколо якогось одного етносу. Загальна теорія нації. Нація – велике, модерне, цивілізоване співтовариство громадян з власною територією, мовою, інтересами, назвою і волею бути єдиним цілим. Основні підходи до класифікації націй: догматичний і критичний. Типологізація націй. Бездержавні та державні нації. Багатодержавні нації. Політичні та етнічні нації. Титульні і недобудовані нації. Діаспора. Концепції національності. Конституція України про етнонаціональну структуру українського суспільства.

Кредит 4. Процеси суспільного розвитку

Тема 6. Багатоманітність і взаємовплив процесів суспільного розвитку

Теорія “стратифікації”. Етнічна парадигма. Національна парадигма. Класова і класократична парадигми. Діалектика взаємовідносин між етносами, націями і класами. Класифікація держав за Е.Річмондом, Г.Нельссоном, У.Коннором, П.Ван Ден Бергом. Національні держави. Багатонаціональні держави. Поліетнічні та моноетнічні держави. Етноси, нації і держави: їх взаємодія, характерні риси, відмінності. Етноси, нації і людство як взаємодоповнюючі поняття. Етнос – це природна форма існування людства, нація – це вища форма існування етносу, а держава – це напівштучне утворення з волі певного етносу. Поняття інтересів і цінностей. Національні, етнічні та державні цінності. Класові, етнічні та державні інтереси. Діалектика вселюдських цінностей та інтересів.

Кредит 5. Сучасні етнічні та етнополітичні процеси

Тема 7. Процес політизації етнічності.

Зародження і розвиток політизації етнічності. Головні та специфічні чинники політизації етнічності. Зміст і етапи розвитку даного феномену: набуття етнічною спільнотою політичної свідомості, її мобілізація на досягнення певних цілей та вихід на арену політичного життя. Характерні риси процесу політизації етнічності: має глобальний, протидіючий та циклічний характер. Причини виникнення цього процесу: глобалізація, модернізація, скорочення природних ресурсів, вплив ЗМІ, урбанізація та ін. Роль держави та політичних еліт у розвитку політизації етнічності. Загальні та специфічні наслідки процесу політизації етнічності: формування етнонацій, їх перетворення на суб’єкти історії, зародження і розвиток етнонаціоналізму та етніцизму та ін.

Тема 8. Процеси етнополітичної дезінтеграції та інтеграції.

Етнополітична дезінтеграція як процес роз’єднання і поділу існуючої етнополітичної спільноти. Основні закономірності дезінтеграційних та інтеграційних процесів. Причини дезінтеграції. Сучасні концепції етнополітичної інтеграції: комунікативна, функціональна, неофункціональна, уніфікаційна. Етнополітична інтеграція як процес об’єднання етнічних

спільнот в єдине суспільство чи державу. Типи, цілі і завдання інтеграції. Основні передумови успішного розвитку інтеграційних процесів. Практичні аспекти етнополітичної інтеграції. Етапи і методи даного процесу. Передумови, причини і наслідки зростання інтеграційних тенденцій в Західній Європі. Перспективи інтеграції в Східній Європі. Складний і суперечливий характер розвитку політичної діяльності етнічних та національних меншин. Входження України до Європейського співтовариства: проблеми та перспективи.

Кредит 6. Сутність і характер національного будівництва та етнополітичної регіоналізації

Тема 9. Процеси національного будівництва та етнополітичної регіоналізації

Сучасні концепції зародження і розвитку націй: “зростання націй”, “розвиток націй”, “формування націй”, “національне будівництво”. Процес національного будівництва: сутність і характер. Націобудівництво в умовах політичної залежності та бездержавності. Проблеми національно-державного будівництва в Україні. Етапи і фази націобудівництва. Головні передумови національного будівництва, об’єктивні і суб’єктивні чинники. Роль національних еліт в даному процесі. Шляхи і методи націобудівництва. Принцип рівноправності етнічних спільнот та їх представників. Принцип компліментарності. Етнополітична регіоналізація: сутність і характер, причини піднесення. Небезпека перетворення етнорегіоналізму на сепаратизм. Засоби і методи вирішення етнорегіональних проблем. Децентралізація, автономізація та федералізація як основні шляхи вирішення етнорегіональних проблем. Принцип субсидіарності. Загальне і особливе в національно-державному будівництві та етнополітичній регіоналізації в Україні. Конституція України про шляхи і методи їх здійснення і впровадження.

Завдання курсу.

В результаті вивчення курсу студенти повинні:

знати:

- об’єкт, предмет і методи політології, володіти її понятійно-категоріальним апаратом;
- світові і вітчизняні політологічні школи, концепції і напрямки;
- політичні феномени і цінності: політична діяльність, політичний процес, політична влада, політичний режим, політична система, політичне лідерство, політичний конфлікт, політична культура, демократія, консенсус, громадянське суспільство;
- основні політичні партії, громадські організації і рухи, їх функції;
- суть і функції держави в політичній системі суспільства.

Вміти:

- розпізнавати різні види владних відносин, специфіку політичної влади, її сутність, структуру, характерні ознаки і функції;
- орієнтуватися в проблемах поділу влади, формах державного устрою і формах державного правління;
- розпізнавати прояви прямої і представницької демократії, сприяти їх утвердженню у сучасному українському суспільстві;
- формувати і відстоювати свою життєву (політичну) позицію;
- чітко розуміти свої громадянські права свободи і обов’язки, відстоювати принципи громадянського суспільства і правової держави;
- давати раціонально-критичну оцінку діям різних політичних партій і лідерів з позицій загальнонаціональних інтересів;
- орієнтуватися у міжнародному політичному житті, геополітичній обстановці, мати уявлення про місце і статус України в сучасному світі;
- об’єктивно і критично оцінювати життєво важливу соціальну інформацію;
- готувати повідомлення на політичну тему, брати участь у політичних дискусіях, виборчих компаніях;

– розумітися на зовнішній і внутрішній політиці держави; знати її історію і специфіку розвитку та вміти захищати її інтереси.

– У результаті вивчення курсу студент оволодіває такими **фаховими компетентностями**: здатність творчо мислити, самостійно аналізувати, комплексно вивчати та об'єктивно висвітлювати події та явища минулого, давати їм оцінку. Здатність вирішувати комплекс проблем, пов'язаних з етнічністю людських спільнот та мозаїчністю етнічних процесів та явищ. Здатність характеризувати етнічні демографічні процеси.

Статус у навчальному плані. Вибіркова навчальна дисципліна вільного вибору студента соціально-гуманітарної підготовки

Лектор: кандидат історичних наук, доцент Хрящевська Л.М.

Форми і методи навчання: Лекційні та практичні заняття з використанням традиційних методів, інтерактивних методик та комп'ютерної техніки, індивідуальна робота, самостійна робота.

Форми організації контролю знань та система оцінювання. Поточний та підсумковий контроль здійснюється у вигляді комп'ютерних тестів на освітньому просторі університету. Для оцінювання використовується національна чотирьохбальна шкала: відмінно, добре, задовільно, незадовільно; європейська шкала: A, B, C, D, E, FX, F.

Залік: 100% балів студенти накопичують на заняттях та під час поточного і підсумкового контролю, що регламентується робочою програмою викладача.

Мова викладання: українська

Назва: Населення світу: проблеми етнодемографії

Ідентифікація

Шифр: ДВВ 2.2.2.01	Характеристика навчального курсу
Кількість кредитів відповідних ECTS:3 Загальна кількість годин: 90 год. Тижневих годин: III семестр – 2 год.	Вибіркова Курс: VI Семестр: III Лекції: 10 Практичні заняття: 12 Самостійна робота: 68 Вид контролю: III семестр – залік

Мета курсу: ознайомлення студентів з основними поняттями етнодемографічного знання, формування уявлень про сучасний стан і напрям розвитку демографічних і етнодемографічних процесів у світі. Курс методологічно співвіднесений з принципом демографічного імперативу, що вивчаються іншими гуманітарними науками. Демографічне зростання є видовою характеристикою людства, а вивчення динаміки його трансформацій є обов'язковою і необхідною частиною історичного, етнологічного і соціологічного дискурсу.

Опис курсу.

Тема 1. Демографія як система наукового знання. Об'єкт, предмет, методи дослідження. Короткий історичний екскурс.

Тема 2. Етнодемографія. Основні поняття. Населення (народонаселення). Структура/склад населення. Відтворення населення, види руху населення: природне (просторове) і соціальне.

Тема 3. Джерела відомостей про народонаселення. Переписи і інші види статистичного обліку. Поточний облік. Списки і реєстри. Вибіркові дослідження.

Тема 4. Етнодемографія як суміжна дисципліна. Предмет. Об'єкт. Метод. Етнічний склад населення. Динаміка чисельності народів.

Тема 5. Етнічний склад населення світу. Особливості природного відтворення різних етносів. Методи визначення етнічного складу населення. Чинники зміни етнічного складу населення. Зміна етнічної самосвідомості.

Тема 6. Демографічна і сімейна політика в країнах Європи, Азії, Африки, Нового Світу. Державні програми обмеження народження у сучасному світі.

Тема 7. Міграційні процеси у сучасному світі. Типи міграції. Зовнішня і внутрішня міграція. Тимчасова, сезонна і маятникова міграції.

Тема 8. Соціально-економічна і трудова міграції. Політична і військова міграції. Основні міграційні потоки.

Тема 9. Демографічний вибух і сценарії демографічних трансформацій в глобальному і регіональному масштабі.

Тема 10. Міграційні процеси і міграційні політика в Україні у кінці XX - початку XXI століття. Кількісні і якісні характеристики. Тенденції і прогнози.

Тема 11. Історія України в XX столітті в демографічному і етнодемографічному ракурсі.

Тема 12. Тенденції етнодемографічного розвитку сучасного світу.

Завдання курсу.

В результаті вивчення курсу студенти повинні:

знати:

- основні поняття і термінологію демографії і етнодемографії
- основні джерела знання про народонаселення (переписи, реєстри і інші)
- особливості етнічного складу населення по регіонах
- основні типи природного і просторового руху населення

вміти:

- визначити предмет і об'єкт дослідження в демографії і етнодемографії
- охарактеризувати стан регіону, країни, етносу в категоріях демографічного переходу
- застосовувати демографічні і етнодемографічні дані в історичному, економічному, історико-культурному контексті.

У результаті вивчення курсу студент оволодіває такими **фаховими**

компетентностями: здатність творчо мислити, самостійно аналізувати, комплексно вивчати та об'єктивно висвітлювати події та явища минулого, давати їм оцінку. Здатність вирішувати комплекс проблем, пов'язаних з етнічністю людських спільнот та мозаїчністю етнічних процесів та явищ. Здатність характеризувати етнічні демографічні процеси.

Статус у навчальному плані. Вибіркова навчальна дисципліна вільного вибору студента професійної та практичної підготовки.

Лектор: доктор історичних наук, доцент Пархоменко В. А.

Форми і методи навчання: Лекційні та практичні заняття з використанням традиційних методів, інтерактивних методик та комп'ютерної техніки, індивідуальна робота, самостійна робота.

Форми організації контролю знань та система оцінювання. Поточний та підсумковий контроль здійснюється у вигляді комп'ютерних тестів на освітньому просторі університету. Для оцінювання використовується національна чотирьохбальна шкала: відмінно, добре, задовільно, незадовільно; європейська шкала: A, B, C, D, E, FX, F.

Залік: 100% балів студенти накопичують на заняттях та під час поточного і підсумкового контролю, що регламентується робочою програмою викладача.

(приклад для іспиту) 60% балів студенти накопичують на заняттях та під час поточного контролю, що регламентується робочою програмою викладача, 40% балів студенти набирають на іспиті.

Мова викладання: українська

Назва: Міграційні процеси: теорія, історія, сучасність

Ідентифікація

Шифр: ДВВ 2.2.2.03	Характеристика навчального курсу
--------------------	----------------------------------

Кількість кредитів відповідних ECTS:4 Загальна кількість годин: 120 год. Тижневих годин:ІІІ семестр –4 год.	Вибіркова Курс: V Семестр: ІІ, ІІІ Лекції: 10 Практичні заняття: 20 Самостійна робота: 90 Вид контролю: ІІ семестр – залік ІІІ семестр - екзамен
---	--

Мета курсу: донести студентам знання з історії та теорії міграції населення, що належить до числа складних системних об'єктів дослідження. Термін міграція походить від лат. migratio - переміщення. В широкому розумінні, міграційні процеси - це процеси просторового переміщення людей між поселеннями, регіонами, країнами. У вузькому значенні, під ними розуміють сукупність переселень людей, пов'язаних зі зміною ними місця проживання на довготривалій строк, що спричиняє зміни територіального розміщення поселення. Програма курсу включає велике коло питань з історії та сучасного розвитку міграційних процесів, серед яких розрізняють внутрішню міграцію (переміщення населення в межах країни); зовнішню (переїзд до інших країн або виїзд з інших країн); маятникову (систематичні переміщення, пов'язані з роботою, навчанням тощо); сезонну (переміщення, пов'язані із сезонною роботою).

Опис курсу.

Кредит 1. Теорія міграційних процесів

Тема 1. Міграційні процеси та їх види

Під міграцією населення (лат. - переселення) розуміють переміщення людей по територіях, які пов'язані зі зміною постійного місця проживання та роботи і призводять до механічного приросту населення. Залежно від причин міграції бувають економічні, політичні, релігійні, гуманітарні, екологічні, воєнні. За терміном міграції поділяються на: постійні, сезонні, тимчасові. Залежно від характеру переміщення населення розрізняють зовнішні міграції (переміщення людей із країни у країну - еміграція, імміграція) та внутрішні (переселення людей всередині країни, здебільшого із села до міста, що посилює процес урбанізації).

Особливе місце посідає так звана маятникова міграція робочої сили - переїзди від місць проживання до місця роботи і назад, яка поширена у приміських зонах. Міграційні процеси складаються з потоків вибуття та потоків прибуття населення за певний період (зарік). Різниця між числом прибуття та числом тих, що виїхали за цей період часу, - сальдо міграції, яке визначає збільшення чисельності населення даної території за вказаний період.

Формування міграційних потоків відбувається під дією специфічних закономірностей. Найстійкішими з них є: пріоритет економічних чинників у формуванні системи потоків добровільної міграції - основна маса переміщень у просторі викликана бажанням індивідів покращити свій матеріальний стан; диференціація рівня міграційної мобільності залежно від якісних характеристик індивідів підвищує ступінь участі в міграційному русі притаманна молодим, добре освіченим особам, які не перебувають у шлюбі, мають добрий стан здоров'я. певні особливості характеру (ініціативність, сміливість); функціонування двох протилежно направлених потоків - досить тривале існування потоку міграції внаслідок повернення частини мігрантів, яким не вдалося закріпитись на новому місці; інерційність потоків міграції-переміщення населення в установленому напрямку продовжується ще деякий час після того, як припиняється дія чинників, що зумовили формування відповідного потоку; визначальний вплив на формування обсягу переміщення міграційних можливостей регіону, виходу та міграційної ємності населення регіону, показниками яких є чисельність населення - міграційний потік тим масовіший, чим більше за чисельністю населення регіонів, між якими він проходить; залежність обсягів міграції від відстані - чим ближче розташовані регіони, тим, за інших рівних умов, інтенсивніші міграційні зв'язки між ними; взаємозв'язок

міграційних процесів та ментальних особливостей населення - чим більший ступінь спорідненості менталітету жителів двох регіонів (схожість мов, звичаїв, релігії, переважаючих цінностей, репродуктивних установок), тим інтенсивніші міграційні контакти, а наявність тривалого та інтенсивного обміну населенням сприяє зближенню соціальних ознак.

Міграційні процеси впливають на природне відтворення населення шляхом зміни вікової структури регіонів виходу та населення, трансформацію репродуктивної поведінки контингентів населення, зміни умов життя переселенців, що відбивається на стані їх здоров'я. Міграція впливає і на функціонування та розвиток ринку праці; міграційні процеси сприяють розвитку розширеного світогляду особи, зумовлюють підвищення пристосовності до різноманітних умов життя, а також обмін навиками та досвідом між жителями різних регіонів, поширення корисних знань. Вони призводять до перерозподілу виробників та споживачів матеріальних благ і платних послуг між регіонами та їх підрозділами, змінюють якісні характеристики робочої сили різних регіонів внаслідок нерівномірної участі в міграційних процесах представників різних соціально-демографічних груп.

Міграційні процеси часто призводять до заповнення робочих місць, що не користуються попитом у корінного населення — коли окремі спеціалісти мігрують за кордон, а там працюють на рядових роботах (особливо жінки - домогосподарками, покоївками, доглядають за перестарілими тощо).

Міграційні процеси, таким чином, є свого роду демографічною та демоекономічною "інвестицією" в регіони-реципієнти і, навпаки, викликають старіння населення та погіршення трудоресурсного потенціалу в регіонах-донорах. Особливо велике економічне значення міграція має як фактор урбанізації, що є невід'ємним джерелом кількісного і якісного зростання. Отже, процес міграції завжди є географічним за формою прояву та соціально-економічним за змістом.

В економічному аспекті міграції передусім виокремлюють такі її форми: міграція, пов'язана зі зміною місця проживання (стаціонарна міграція); трудова міграція, яка переважно має зворотний характер.

Такий розподіл є суто теоретичним. На практиці, як правило, розділити акти переїзду за ознакою зворотності можна лише умовно. Мігрант, що вибуває до нового місця проживання з наміром оселитися на постійно, може через певний час повернутись до місця народження і, навпаки, тимчасовий виїзд іноді завершується закріпленням на новому місці. До того ж цілі осіб, які мігрують, можуть істотно відрізнятись від оформлених декларацій.

Тема 2. Характер і структура міграційних процесів

Для сучасних зовнішніх міграцій населення України характерною є зміна як спрямованості, так і інтенсивності міграційних потоків. Щодо кількісних параметрів трудової міграції даних офіційної статистики немає. За матеріалами преси та оцінками експертів, за кордоном сьогодні працює від 1 до 3 млн українських громадян. Систематично збільшується чисельність громадян України, котрі виїжджають на сезонні роботи або здійснюють ділові поїздки за кордон. За деякими даними, тільки з Львівської, Закарпатської, Івано-Франківської та Чернівецької областей на тимчасові роботи за кордон щорічно виїздить близько 700 тис. осіб, а загалом цей процес охоплює від 5 до 7 млн громадян України.

Значна частина трудових мігрантів з України працює за кордоном нелегально. За деякими оцінками, спробу працевлаштуватися за кордоном під час поїздки за приватним запрошенням робить половина з тих, хто отримує дозвіл на виїзд. Їх, по суті, можна віднести до категорії напівлегальних іммігрантів, оскільки вони все ж таки мають право на в'їзд у ту чи іншу країну. Для отримання німецької візи, наприклад, необхідні такі підстави: туристична поїздка, запрошення з боку державної організації, фірми чи приватної особи. Але в будь-якому випадку віза не дає права на роботу, навіть тимчасову. Виняток робиться для тих, кого німці самі запрошують на роботу, але таких небагато. Якщо виявляється, що іноземець працевлаштувався нелегально, з нього стягується штраф на суму до 1000 марок,

його висилають із країни і вносять у "чорні списки", повторно йому візу не дадуть. Що стосується роботодавця, то він ризикує потрапити в тюрму на строк від 6 міс до 3.5 років і сплатити штраф розміром у 100 000 марок.

Сучасна еміграція з України - це п'ята у вітчизняній історії хвиля масового виїзду різних категорій населення в пошуках засобів існування за кордон на постійне чи тимчасове проживання. У 80-ті роки, крім етнічних емігрантів, за межі України виїжджали переважно представники творчої інтелігенції — вчені, музиканти, артисти, художники. На початку 90-х років обсяги еміграції зростали за рахунок високоосвічених та кваліфікованих фахівців зі знанням іноземних мов та комп'ютерної техніки. Паралельно з цим розширилась і географія виїзду: якщо раніше це були 2—3 найрозвинутіші країни, то тепер наші співвітчизники працюють по всьому світові.

Нині для міграційних процесів в Україні характерною є тенденція до інтелектуалізації складу еміграції. Ця тенденція зберігатиметься до подолання економічної кризи, оскільки за її умов значна частка висококваліфікованих фахівців не знаходить належного застосування для своїх знань та кваліфікації на батьківщині.

Після 1994 р. в еміграційне русло включилися й представники менш кваліфікованих видів праці: будівельники, водії, автомеханіки, слюсарі, офіціанти, домогосподарки. Відтік кадрів за кордон набуває дедалі більших масштабів, українські фахівці займають все нові "ніші" на міжнародному ринку праці.

Упродовж 1994—1998 рр. найбільше вихідців з України, за даними Держкомстату, прийняли Росія (798.0 тис), Ізраїль (101.6 тис), США (69,0 тис). Німеччина (49.7 тис.)⁵.

У травні 1996 р. в Україні була введена державна статистична звітність про чисельність та склад громадян України, які тимчасово працюють за кордоном. Зібраний офіційний матеріал дає певне уявлення про кількісний та якісний склад українських працівників, які виїхали на роботу за кордон в останні роки.

Чисельність наших співвітчизників за кордоном постійно зростає: у 1998 р. вона становила 24 397 осіб, що на 30% більше, ніж у 1997 р., і вдвоє більше, ніж у 1996 р. Серед країн, у яких офіційно працевлаштовуються українські громадяни, перше місце посідає Греція, на яку припадає третина всіх офіційно зареєстрованих за кордоном трудових мігрантів з України. Значна їх частина працює в Чехії, Швейцарії, на Кіпрі, у Великій Британії та Ірландії. Загалом же протягом 1998 р. українці виїжджали з метою працевлаштування у 45 країн світу.

Понад 80 % наших емігрантів становлять мігранти, які працюють за кордоном на підставі трудового договору (контракту) з закордонним роботодавцем, на другому місці — громадяни, які працюють за договорами підяду (до них належать особи, відряджені українським роботодавцем на роботу за кордон для виконання певного обсягу робіт або послуг згідно з договорами, укладеними між українськими та закордонними суб'єктами господарської діяльності), на третьому — сезонні працівники (особи, які працевлаштовуються за кордоном протягом відповідного сезону), на четвертому — стажисти (працюють за наймом у закордонного роботодавця за отриманою професією з метою підвищення свого професійного чи кваліфікаційного рівня) — див. таблицю.

Основна частина українських трудових емігрантів влаштовується за кордоном на робочі місця, які не потребують спеціальної підготовки та професійного навчання, незважаючи на те, що це люди з достатньо високим

Кредит 2. Державне та міжнародне регулювання міграційних відносин

Тема 3. Регулювання міграційних процесів

Міграційна політика формується за допомогою таких інструментів:

1. Якісні вимоги до іноземної робочої сили:

а) наявність сертифіката про освіту. Так, наприклад, в ОАЕ потрібні дипломовані лікарі й середній медичний персонал, в Австралії — фахівці з комп'ютерної техніки з вищою освітою та ін.;

б) стаж роботи зі спеціальності. Наприклад, в Австралії приймають фахівців із

професійним стажем, не менше 3 років, у США — 5, на Кіпрі — 2 роки.

2. Віковий ценз. Наприклад, в Алжирі вік робітників різних спеціальностей не повинен перевищувати 40 років; Швеція й Норвегія мають гостру потребу в буровиках-нафтовиках 20—40 років.

3. Стан здоров'я.

4. Обмеження особистісного характеру (так зване соціальне чищення). Наприклад, у США обмежується в'їзд членів комуністичної або будь-якої іншої партії тоталітарного типу. В Ірландії відмовляють іноземцям, раніше засудженим на строк більше одного року.

5. Пряме квотування імпорту робочої сили. Наприклад, співвідношення чисельності іноземців і місцевих працівників на підприємствах у Греції має становити 1:10.

6. Фінансові обмежники. Так, наприклад, у Словаччині прості працівники-мігранти повинні вносити плату за працевлаштування. В Ірландії за дозвіл на роботу протягом 4 місяців треба сплатити мито в розмірі 100 ірландських фунтів.

7. Тимчасові обмежники: у Зімбабве дозвіл на тимчасову роботу видається на строк не більше 5 років, у Польщі — на 0,5, у Норвегії — на 1 рік.

8. Національно-географічні пріоритети: у США з 1924 р. установлена Конгресом структура імміграційних квот, яка була сприятливою для жителів Північно-Західної Європи. Реформа імміграційного законодавства у 1966 р. стимулювала в'їзд вихідців з Азії й Латинської Америки. Однак уже з 1990 р. новий імміграційний закон надає більші можливості для кваліфікованих фахівців із країн Європи.

9. Система санкцій, що діють стосовно незаконних трудящих-мігрантів, осіб, зайнятих незаконним імпортом робочої сили, роботодавців, що незаконно використовують трудящих-мігрантів. Тут передбачаються позбавлення волі або штраф.

10. Програми репатріації, метою яких є стимулювання відпливу трудящих-мігрантів. Використовується, як правило, три види програм:

а) програми матеріальної компенсації, які передбачають грошові виплати іммігрантам за передчасне припинення їхньої діяльності;

б) програми професійної підготовки з метою полегшення іммігрантам від'їзду на батьківщину і їхнього працевлаштування вдома;

в) програми економічної допомоги регіонам масової еміграції.

У цілому кожна країна розробляє свої заходи щодо регулювання припливу й відпливу робочої сили залежно від внутрішньо-економічного становища певної країни. Причому характерною рисою регулювання міграційних процесів є те, що пріоритети у цій галузі віддаються національним державам. Саме національне міграційне законодавство є визначальним у дозволі спірних ситуацій.

Міжнародна організація з міграції (МОМ) утворена в 1949 р. як Міжнародна організація у справах біженців (МОБ). Пізніше її повноваження було розширено, а з 1989 р. перейменовано на МОМ. Зараз до організації входять 81 держава, з яких 46 — члени, 35 — спостерігачі. У межах цієї організації здійснюється розробка довгострокових програм у сфері регулювання міграційних потоків, надання допомоги з питань організації міграції, технічного співробітництва, запобігання "відпливу умів", деєміграції, надання експертних послуг тощо. Основними функціями МОМ, відповідно до уставу, є:

— здійснення впорядкованої й запланованої міграції громадян;

— переміщення кваліфікованої робочої сили, зокрема членів родини, які можуть сприяти розвитку приймаючих країн;

— організація пересування біженців;

— надання державам форуму для обміну думками, досвідом і співробітництва.

Зараз МОМ більшою мірою регулює якісну, а не кількісну сторону міграції (наприклад, вербування кваліфікованих кадрів, повернення талановитих фахівців на батьківщину). Також МОМ надає допомогу біженцям зі Східної Європи в Західну, а з 70-х років розглядає проблему потенційних біженців у Латинській Америці, Африці, Азії.

Основними завданнями МОМ є такі: найм на роботу; возз'єднання родин; одержання

освіти; короткі туристичні, сімейні, ділові візити (строком до 3 місяців); пошук політичного притулку (за Женевською Конвенцією); повернення громадян на батьківщину, до своїх етнічних коренів; виїзд на постійне проживання.

МОМ є єдиною організацією, що має глобальні повноваження, при цьому вона не входить в установи ООН, але тісно з ними співпрацює.

Управління Верховного комісара у справах біженців (УВКБ) при ООН займається питаннями захисту біженців, реалізації довгострокових рішень, насамперед репатріації.

Система постійного спостереження за міграцією (СОПСМІ), що координує діяльність національних імміграційних керувань.

Таким чином, міжнародна міграція робочої сили є сьогодні важливим й одним із найбільш складних аспектів інтернаціоналізації господарського життя. З одного боку, міжнародна міграція робочої сили забезпечує перерозподіл трудових ресурсів відповідно до потреб країн, дає змогу освоювати нові райони, а з іншого - веде до загострення економічних і соціальних суперечностей.

Тема 4. Регулювання міжнародних міграційних процесів

Міжнародна трудова міграція є однією зі сфер державного регулювання міжнародних економічних відносин. Державна політика охоплює імміграційні та еміграційні процеси.

З кінця XVIII ст. у Європі розповсюджується практика укладання між країнами двосторонніх конвенцій з регулювання міжнародної трудової міграції. З 20 рр. XX ст. більшість країн ввела законодавчі обмеження щодо міграції.

Важливою формою державного регулювання міграції є встановлення кількісних квот на в'їзд мігрантів до країни в цілому, а також для окремих регіонів та галузей. У межах квоти діють певні якісні критерії відбору. Пріоритети на в'їзд, як правило, мають особи, які володіють значним фінансовим капіталом та інтелектуальним потенціалом. Діяльність таких іммігрантів розглядається як важливе джерело економічного зростання для приймаючої країни. Певну зацікавленість розвинуті країни можуть виявити і до некваліфікованих працівників, яких за мінімальну плату приймають для виконання важких неprestижних та шкідливих робіт.

Квотування мігрантів, як правило, доповнюється контролем за терміном їх перебування в країні. Країни, що приймають мігрантів, нерідко реалізують програми зі стимулювання рееміграції.

Регулювання міжнародних міграційних процесів здійснюють також і міждержавні органи спеціального призначення, наприклад, Міжнародна організація праці (МОП).

В умовах світової економічної кризи 2007-2010 років посилилися процеси трудової рееміграції, пов'язані із заходами державної міграційної політики щодо обмеження можливостей працевлаштування іноземних громадян і навіть прямої їх депортації.

Україна у світових міграційних процесах

Місце України в міжнародній міграції робочої сили визначається рівнем її економічного розвитку, що є нижчим порівняно з країнами Західної та Центральної Європи, Росією, але вищим порівняно з деякими країнами Східної Європи та Азії (Таджикистан, В'єтнам та ін.). Це обумовлює наявність в Україні трудової імміграції. Прагнення підвищення життєвого рівня, отримання більш високої заробітної плати є фактором активізації еміграції. Основними країнами в'їзду для українських емігрантів стали Білорусь, Ізраїль, Німеччина, Росія, США, Чехія. Певна кількість емігрантів виїхала до Австралії, Вірменії, Казахстану, Канади, Польщі, Туреччини. Основу емігрантських потоків складають два діаметрально протилежні сегменти ринку праці: з одного боку, висококваліфікована робоча сила, зацікавлена у більш повній реалізації та вищій оплаті; з іншого боку, низькокваліфікована робоча сила, для якої еміграція є альтернативою безробіттю.

Залучення українських працівників до роботи за кордоном може мати і специфічні причини, наприклад, пов'язані з розривом традиційних господарських зв'язків на території СНД. Так, протягом тривалого часу кадри для підприємств нафтогазової промисловості північної Росії комплектувалися за рахунок залучення працівників з України. Необхідність

збереження колективів підприємств, що вже сформувалися, стала фактором еміграції в Росію частини цих працівників.

Інтенсивність міграційних процесів залежить від природно-географічних, демографічних, етнічних та соціально-психологічних факторів. Для перших років існування України як самостійної держави характерною була інтенсивна імміграція етнічних українців з країн ближнього зарубіжжя. У наступні роки більш вираженою стала етнічна еміграція до Ізраїлю, Німеччини, Росії.

Імміграційні потоки в Україну стосуються переважно трьох міграційних регіонів:

1) Донбас, до якого іммігрували, головним чином, біженці із зон бойових дій - Азербайджану, Вірменії, Грузії, Нагорного Карабаху, Чечні;

2) Південь України, куди переселились мігранти з Казахстану, Киргизстану, Придністров'я, Таджикистану;

3) Крим став мігрантоприймаючим регіоном для депортованих кримських татар, болгар, греків, німців.

До 1995 р. сальдо зовнішньої міграції України мало позитивне значення, протягом 1995-2004 рр. - від'ємне, а починаючи з 2005 р. й до сьогодні кількість іммігрантів перевищує кількість емігрантів

Зовнішні мігранти в Україні становлять за різними ознаками п'ять таких груп: репатріанти; особи, депортовані за національною ознакою; мігранти із / до ближнього зарубіжжя; мігранти із / до далекого зарубіжжя; нелегальні (часто транзитні) мігранти.

Наслідки міграційних процесів неоднозначні. З точки зору стратегічних національних інтересів України інтелектуальна еміграція з України має негативні наслідки, але можливість самореалізації висококваліфікованих фахівців навіть за кордоном певною мірою підтримує престиж української науки у світі. Повернення інтелектуальних емігрантів за певних умов в Україну має надати поштовх вітчизняним дослідженням теоретичного і практичного характеру, як це, наприклад, відбувається в Індії.

Експорт робочої сили певною мірою обумовив притік іноземної валюти в Україну, зменшив тиск надлишкових трудових ресурсів на національний ринок праці.

Реалії *регулювання* міграційних процесів в Україні свідчать про недостатність ефективного законодавства у цій сфері, самостійної міграційної служби, а також ресурсів для вирішення існуючих міграційних проблем. Механізм регулювання міграційних процесів в Україні доречно розглядати як єдність таких трьох складових: державне регулювання, ринкове саморегулювання і громадянське регулювання

Кредит 3. Специфіка сучасних демографічно-міграційних процесів в Україні

Тема 5. Міграційні процеси в Україні: історичний огляд.

Соціальні дослідження закономірностей міграційних рухів населення на різних етапах розвитку суспільства (від індустріального (аграрного) до постіндустріального) виявили відмінності в інтенсивності й напрямках цих рухів. Була сформульована так звана концепція "міграційного переходу". Згідно з нею, внаслідок у соціальному та економічному розвитку в міграції спостерігається п'ять етапів.

Міграції суттєво впливають на геодемографічну ситуацію. Вони тісно взаємозв'язані з відтворенням населення. "Міграційна рухливість детермінована певними подіями життєвого циклу людини, наприклад, закінченням навчального закладу, початком або завершенням трудової діяльності, служби в армії тощо.

Демографічний цикл - укладання шлюбу, народження дітей, припинення шлюбу та інші події - становить важливу частину життєвого циклу. Тому демографічні параметри - статевовікова структура, шлюбний стан, кількість дітей у сім'ї та їхній вік - помітно впливають на міграційні процеси, вони є одним з істотних критеріїв виокремлення груп населення у вивченні міграцій".

Освоєння колись неозорих просторів Російської імперії супроводжувалося масовими переселеннями українців за межі України. За 1891-1900 роки переселенці з України становили 36% усіх внутрішніх мігрантів імперії, у 1901-1910 роках їхня частка зросла до

49% і досягла 60% у роки перед Першою світовою війною. За період з 1896 по 1914 рік з 9-ти українських губерній за Урал переселилися 1,6 млн. осіб. З них 23% виїхали з Полтавщини, 17% - з Чернігівщини, 12% - з Київщини, 9% - з Херсонщини, 7% - з Таврії, 4, 5% - з Поділля, 4% - з Волині. У цей самий час почалася активна еміграція населення із західноукраїнських земель за океан, яка становила, з 1895 до 1913 року виїхало 413 тис. осіб.

Особливо значних розмірів набула українська міграція у радянський період. Насильницька колективізація 1929-1930 років супроводжувалася виселенням за межі України близько мільйона осіб; майже два мільйони людей були евакуйовані у роки війни у східні регіони СРСР. У повоєнний період великого розмаху набули переселення людей з України до Середньої Азії та Сибіру.

Обмін населенням між Україною та іншими республіками колишнього СРСР, за винятком кількох останніх років, характеризувався усталеністю міграційних потоків і постійністю географії міграційних зв'язків. Головним партнером України щодо міграційного обміну всі ці роки була Росія, у першу чергу - Уральський, Центральнo Чорноземний, Північнокавказький, Північно-Західний та Східносибірський регіони. Українська молодь брала активну участь в освоєнні цілини в Казахстані, виїжджала за комсомольськими закликами на гідроенергетичні будови в Сибіру, на спорудження Байкало-Амурської магістралі, промислові новобудови в країнах Балтії. Водночас Україна приймала переселенців з інших республік СРСР: частка міжреспубліканської міграції в прирості її населення впродовж трьох десятиріч становила близько 25%.

За часів авторитарного режиму, що намагався звести до мінімуму контакти громадян із зовнішнім світом, відгородитися від нього "залізною завісою", все ж не вдалося повністю припинити еміграцію. Люди виїжджали нелегально, використовуючи для цього відраджень чи туристичні подорожі, інколи свідомо порушували кордон, а потім зверталися до властей країни призначення з проханням про політичний притулок або ж шукали шляхів потрапити в єдиний можливий легальний канал виїзду - внаслідок об'єднання сімей. Оскільки близьких родичів за кордоном мали здебільшого представники окремих національних груп (євреї, німці, греки, вірмени), еміграція з України, як зрештою і з усієї території СРСР, мала, передусім, етнічний характер.

Цьому сприяла також позиція урядів Ізраїлю та Німеччини, що гарантували в'їзд і облаштування представників відповідних етносів, діяльність добре організованих і впливових єврейської, вірменської та інших діаспор.

Помітно збільшилася етнічна еміграція у 70-ті роки ХХ ст. Під тиском світової громадськості радянський уряд був змушений дещо послабити еміграційні заборони. Якщо за період після закінчення Другої світової війни і до 1970 року з України до Ізраїлю виїхало трохи більше двох тисяч осіб, то у 70-ті роки - майже 81 тис., причому 2/3 з них - у 1975-1979 роках. Серед єврейської еміграції з СРСР громадяни України порівняно з представниками інших республік СРСР займали значне місце. Це сталося внаслідок географічної близькості до кордону, а також того, що в Україні мешкає численна єврейська національна меншина, яка прагне до збереження сімейних зв'язків.

Міграція євреїв мала для України відчутні наслідки як за обсягом, так і за якісним складом. Серед дорослих емігрантів до Ізраїлю кожний четвертий мав вищу освіту. Тільки за 1980 рік з України виїхало 67 інженерів, 40 лікарів, 57 викладачів вищих шкіл, а також юристи, музиканти, художники, інші висококваліфіковані фахівці. Разом з батьками на постійне місце проживання за кордон виїжджала значна кількість дітей (приблизно чверть мігрантів). Це негативно впливало на віковий, професійно-кваліфікаційний склад єврейської національної меншини в Україні. Загалом, внаслідок еміграції, а також зумовлених нею несприятливих демографічних тенденцій, кількість громадян єврейської національності в Україні за період від 1970 до 1979 рр. зменшилася майже на 150 тис. осіб, або на 18,3%.

Не такою масовою, однак досить інтенсивною, була еміграція з України громадян німецького походження. За переписом населення 1979 р. в Україні проживало 34,1 тис. німців. За даними відділів віз і реєстрації МВС, у 70-і роки дозвіл на виїзд для постійного

проживання за кордон отримало майже 3 тис. німців, тобто емігрував майже кожний десятий представник німецької національної меншини.

У роки державної незалежності України характер, склад та спрямованість внутрішніх і зовнішніх міграційних потоків у зв'язку з трансформацією суспільно-економічних відносин, демократизацією суспільного життя, спрощеністю виїзду за кордон та зміни місця проживання, економічною кризою та падінням життєвого рівня населення зазнали суттєвих змін і набули нового значення. Для сучасних міграцій населення України характерною є зміна як спрямованості, так й інтенсивності міграційних потоків.

Тема 6. Сучасний стан міграційних процесів в Україні

Сучасна демографічна ситуація в Україні підпадає під назву “катастрофічна депопуляція”. Адже упродовж багатьох років смертність в Україні перевищує народжуваність. У зв'язку з цим достатньо навести той факт, що, належачи до 30-ти країн світу з найчисленнішим населенням, Україна єдина серед них, починаючи з 1980 р., не збільшила, а зменшила чисельність свого населення.

Цей процес не припиняється: населення нашої країни дедалі скорочується. Так, якщо за результатами Всеукраїнського перепису населення у грудні 2001 р. населення України становило 48, 9 млн осіб, то згідно з даними Державного комітету статистики України, станом на 1 жовтня 2010 р., чисельність населення України становила вже 45, 8 млн осіб. За січень-вересень 2010 р. народилося 373,6 тис. дітей, померло 525,9 тис. осіб. Природне скорочення склало 152,3 тис. осіб. “Згідно з даними Демографічного звіту ООН за 2007 р., в Україні зафіксовано найнижчий у світі природний приріст населення... Україна на одному з перших місць у Європі за смертністю, до того ж ... з 1950 р. в Україні кількість людей віком понад 60 років зросла вдвічі. ... Якщо ситуація кардинально не зміниться, то вже у 2030 р. українців буде 39 млн”.

На додаток до означених велетенських демографічних небезпек Україна потерпає від постійного зростання еміграції людей працездатного віку, що відчутно погіршує ситуацію на вітчизняному ринку праці та економічне становище країни. Це при тому, що сучасна трудова еміграція з України не є результатом перенаселення у сільській місцевості і нестачі внаслідок цього вільних для оброблення земель. Щоправда, був час, коли чинник перенаселення таки діяв в Україні, але – більше ніж сто років тому, на межі XIX-XX ст. Причому він діяв так, що вже “в останні роки існування Російської імперії українці посідали третє місце серед етносів цієї держави за кількістю вибулих до Нового світу (після євреїв та поляків)”.

Однак звернімося до визначень-констатацій відомого сучасного англійського соціолога Ентоні Гідденса: “Імміграція (в'їзд людей у країну для постійного проживання) і еміграція (процес, у ході якого люди залишають одну країну, щоби оселитися в іншій), коли вони сполучаються, то створюють моделі глобальної міграції, що з'єднують країни, звідки виїжджають мігранти, із країнами, до яких вони прямують”. На нашу думку, така констатація є вельми загальною і більш прийнятною для випадку, коли дослідник перебуває в умовах, скажімо, Англії, яка вже давно, принаймні з часів освоєння Нового Світу, не знає, що таке масова еміграція. Стосовно ж сучасної України прийнятнішими були б констатації, у яких відбивалися б власне українські специфічні міграційні реалії. А ці реалії такі, що вони радше підпадають під умовне визначення “міграційний феномен сполучених посудин”.

Передусім маємо на увазі з'єднуючий ланцюжок, дещо довший за той, про який пише Е. Гідденс. Адже реалізація проекту під назвою “Незалежна Україна” призвела до того, що, з одного боку, населення України скоротилося (порівняно з 1989 р., коли було зафіксовано 52 млн жителів) на 6 млн осіб; водночас, з другого боку, за кордоном на сьогодні, як зазначалося, перебуває за різними даними від 5-ти до 7-ми млн трудових емігрантів-українців. З третього боку, “вивільнений життєвий простір” України у співвідношенні майже 1 : 1 заповнюють іммігранти-іноземці. Так, у 2005 р. Україна прийняла 6,8 млн іммігрантів.

Отже, через сьогоднішню Україну протягаються ланцюжки, які з'єднують країни Азії і Африки, з яких виїжджають мігранти в напрямку України, із країнами, скажімо, Європи, до яких прямують українці внаслідок економічного “витискування” їх з власних земель, що

вивільняються ними під афро-азійських іммігрантів. Один із таких ланцюжків може виглядати, наприклад, так: В'єтнам – Україна – Португалія. Саме сукупність таких ланцюжків й називається “міграційним феноменом сполучених посудин”.

Як відомо, в умовах сьогодення така ситуація не спостерігається в жодній країні Західної, Південної або Центральної Європи. Отже, є всі підстави констатувати, що загальносвітові міграційні процеси, здійснюючися як один із виявів глобалізації, зокрема для України постають як еміграційно-імміграційна проблема. Тому досвід західніших від України країн, які такої проблеми не мають, постає для України як не зовсім показовий.

Міграційна ситуація в Україні є не ординарною, а радше унікальною. Україну робить водночас і реципієнтом, і донором щодо трудової міграції, гадаємо, та обставина, що вона (Україна) зазнає руйнації, будучи початково (у 1991 р.) країною із досить високим рівнем технічної озброєності, інтелектуального і наукового потенціалу, загальної культури і освіти населення тощо. Україна є не слаборозвиненою країною, а країною із вкрай низьким рівнем політичних свобод, соціальної захищеності трудящих та економічної справедливості. Тому не випадково “основною причиною виїзду за кордон 6 із 10 мігрантів назвали низький рівень оплати за відповідну роботу в Україні”.

Окрім всього, Україна є також транзитною територією для вихідців із слаборозвинених країн Азії та Африки, які прямують до Західної і Центральної Європи. Тобто проект “Незалежна Україна” має чітко виражене еміграційно-транзитерно-імміграційне забарвлення. Таке його бачення значно підсилюється і закріплюється реадмісією, яка є наслідком реагування Заходу на явище нелегальної трудової імміграції, від якої сьогодні потерпають усі країни-реципієнти Західної, Південної і Центральної Європи і яка, втім, є не такою вже й стихійною, як могло б здатися на перший погляд. Цей процес є досить організованим. Як зауважує Е. Гідденс, “операції з іммігрантами- нелегалами перетворилися на одну з таких галузей організованої злочинності у Європі, яка розвивається найшвидше”. При цьому “щорічно до країн ЄС контрабандою ввозиться 400000 осіб”.

Про що ж йдеться? Насамперед про те, що природною реакцією на посилення нелегального імміграційного тиску є прийняття тими країнами Європейського Союзу, які найбільше його відчувають, спеціальних імміграційних законів та укладення відповідних міжнародних угод. При цьому основним в імміграційній політиці країн ЄС є власні інтереси і передусім – збереження національної ідентичності.

Маємо зазначити, що свою проблему нелегальної імміграції країни ЄС вирішили з Україною майже на капітулятивному для нашої країни рівні, а саме: 27 жовтня 2006 р. у Гельсінкі Президент України Віктор Ющенко та тодішній міністр закордонних справ Борис Тарасюк парафували, тобто попередньо підписали на саміті “Україна-ЄС” Угоду про так звану реадмісію, згідно з якою наша держава зобов'язалась приймати назад від країн ЄС тих нелегальних іммігрантів, які перетнули українські західні кордони, прямуючи транзитом до країн ЄС. (До речі, однією з основних причин того, що Україна по відношенню до країн ЄС постає як чи не основна країна-транзитер нелегальних іммігрантів переважно з країн, що розвиваються, є так звана “прозорість” східних кордонів України). 18 червня 2007 р. в Люксембурзі тодішній міністр закордонних справ Арсеній Яценюк підписав цю Угоду остаточно. 15 січня 2008 р. Верховна Рада ратифікувала Угоду про реадмісію 226 голосами “за”. Дата початку дії означеної угоди – 1 січня 2010 р.

Зрозуміло, що у розглянутій ситуації ЄС значною мірою вирішує свою проблему нелегальної імміграції за рахунок України, яка, підписавши таку угоду, діяла всупереч своїм національним інтересам, зокрема (на відміну від країн ЄС) всупереч завданням захисту української політико-національної ідентичності. До того ж є певність, що країни ЄС повертатимуть за цією угодою тільки тих “нелегалів”, які їм не потрібні. Відтак Україна отримуватиме назад баласт Європи, що осідатиме в ній (в Україні) як у донній частині “міграційних сполучених посудин”.

Завдання курсу: забезпечення правильного орієнтування в складних питаннях міграцій;

вміння практично вирішувати проблеми на основі конституційно-правових норм свободи совісті. Міграційні процеси - це постійна характеристика будь-якого суспільства і в будь-яку епоху. Історія суспільства свідчить про чисельність масових переселень. До таких відносять старогрецькі колонії, масові міграційні рухи євреїв всією Європою в епоху Середньовіччя, переселення, пов'язані з відкриттям нових материків (Південна та Північна Америка, Австралія). Навіть США - країна емігрантів. Створюючи передумови для реалізації соціальної мобільності населення, міграції впливають на трансформацію соціально-групової структури суспільства, сприяють професійно-кваліфікаційному просуванню мігрантів, зміні їх статусних характеристик і способу життя, структури їх прибутків та потреб. Вивчення цих процесів і є одним з головних завдань курсу. Міграції відіграють найактивнішу роль у формуванні територіальних спільнот людей, у підтримці умов постійного соціального відтворення. Дослідження міграції свідчить про наявність певних закономірностей у соціально-демографічних характеристиках міграційних потоків. Так, у них частина чоловіків завжди вища, ніж у складі населення в цілому. Підвищеною є міграційна рухливість молоді. Природно, що в місцях, де існує великий витік-приток населення, порушується соціально-демографічна структура, що відбивається і на решті характеристик регіону. Дослідження теорії міграцій дає можливість в практичній площині вирішувати складні, глобальні процеси, з яким стикається сучасне суспільство.

У результаті вивчення курсу студент оволодіває такими **фаховими компетентностями**:

- Гнучкість мислення. Набуття гнучкого образу мислення, який дозволяє зрозуміти та розв'язати проблеми та задачі, зберігаючи при цьому критичне ставлення до сталих наукових компетенцій.

- Популяризаційні навички. Здатність провести усну презентацію та написати зрозумілу статтю за результатами проведених досліджень, а також щодо сучасних наукових концепцій в етнології для загальної публіки (не фахівців).

- Здатність студента розв'язувати складні задачі і проблеми в галузі освіти та науки, що передбачає проведення самостійних досліджень та здійснення інноваційних підходів у вирішенні професійних задач

- Спеціалізовані концептуальні знання, набуті у процесі навчання на рівні новітніх досягнень з етноконфесійної історії України, які є основою для оригінального мислення та інноваційної діяльності, зокрема в контексті дослідницької роботи

- Розв'язання складних задач і проблем з етноконфесійної історії України, що потребує оновлення та інтеграції знань, часто в умовах неповної історіографічної та джерелознавчої інформації

- Зрозуміле і недвозначне донесення власних висновків, які є результатом самостійних наукових досліджень студента з етноконфесійної історії України, а також знань та пояснень, що їх обґрунтовують, до фахівців і нефахівців, зокрема до осіб, які навчаються, тобто учнів шкіл

- Прийняття рішень у складних і непередбачуваних умовах професійної діяльності в галузі освіти, що потребує застосування нових підходів та прогнозування

- Критичне осмислення проблем у навчанні та професійній діяльності з використанням міждисциплінарних методів

- Проведення дослідницької діяльності з актуальних проблем етноконфесійної історії України

- Використання іноземних мов у професійній діяльності

- Відповідальність за розвиток професійного знання і набутої практики, оцінку стратегічного розвитку діяльності трудового колективу

- Здатність до подальшого навчання і поглиблення знань з етноконфесійної історії України, яке значною мірою є автономним та самостійним

- Використання відповідної термінології та форм вираження дисципліни в усній та письмовій формах рідною чи іноземною мовами.

- Уміння обирати необхідні етнологічні та історичні методи дослідження.

- Уміння роботи з етнографічними музейними колекціями.
- Володіння методикою джерелознавчої та історіографічної критики.
- Здатність використовувати інструменти інших гуманітарних наук відповідно до наукового проекту.
- Планування та представлення індивідуального внеску до історико-етнічних знань на основі дослідження.
- Здатність досліджувати причини, аналізувати процеси пов'язані з виникненням, формуванням та розпадом етнічних спільнот, особливостями їх самоорганізації.
- Здатність розуміти та оцінювати життєво важливі парадигми буття; набуття і розвиток здатності до конструктивної діяльності в умовах культурних, мовних, релігійних відмінностей між народами, опановувати моделі толерантної поведінки.
- Набуття обізнаності з основними вченнями в галузі гуманітарних та соціальних наук, основними науковими школами, напрямками, концепціями, джерелами гуманітарних знань і видами роботи з ними.
- Глибокі знання та розуміння: здатність використовувати методи безпосередніх спостережень для вивчення культурних й побутових особливостей різних народів світу, історичних змін і розвитку цих особливостей, проблеми етногенезу, розселення для опису культурно-історичних взаємовідносин народів.
- Розв'язання проблем. Здатність вирішувати комплекс проблем, пов'язаних з міграцією людських спільнот та мозаїчністю етнічних процесів та явищ. Здатність характеризувати міграційні процеси у XX-XXI ст. Здатність використовувати наукову класифікацію етносів світу; визначати соціально-культурні і біологічні процеси, які проявляються при функціонуванні етносів та їх міграцій від початку виникнення до складання обличчя етнічних спільнот та їх зникнення.

Статус у навчальному плані. Вибіркова навчальна дисципліна вільного вибору студента професійної та практичної підготовки.

Лектор: доктор історичних наук, доцент Баковецька О.О.

Форми і методи навчання: Лекційні та практичні заняття з використанням традиційних методів, інтерактивних методик та комп'ютерної техніки, індивідуальна робота, самостійна робота.

Форми організації контролю знань та система оцінювання. Поточний та підсумковий контроль здійснюється у вигляді комп'ютерних тестів на освітньому просторі університету. Для оцінювання використовується національна чотирьохбальна шкала: відмінно, добре, задовільно, незадовільно; європейська шкала: А, В, С, D, E, Fx, F.

Іспит: 60% балів студенти накопичують на заняттях та під час поточного контролю, що регламентується робочою програмою викладача, 40% балів студенти набирають на іспиті.

Мова викладання: українська

Назва: Репресії проти національних меншин України в XX ст.

Ідентифікація

Шифр: ДВВ 2.2.2.04	Характеристика навчального курсу
Кількість кредитів відповідних ECTS:3 Загальна кількість годин: 90 год. Тижневих годин: III семестр – 2 год.	Вибіркова Курс: VI Семестр: III Лекції: 10 Практичні заняття: 12 Самостійна робота: 68 Вид контролю: III семестр - залік

Мета курсу: вивчення та творче осмислення студентами комплексу подій і явищ пов'язаних із складними взаємовідносинами між радянською тоталітарною системою та етнічними

меншинами України в контексті детальної характеристики державного терору через аналіз причин, ходу та наслідків репресивної політики влади, усвідомлення студентами особливостей життєдіяльності національних меншин у тоталітарному суспільстві.

Опис курсу.

Тема 1. Вступ. Предмет і завдання курсу. Етнічна палітра України в 1920-30-х роках, Особливості впровадження політики коренізації;

Тема 2. Етнічні меншини в період Великого перелому. Колективізація та її вплив на німецькій, єврейській, польській та інших громади. Спротив політиці колективізації. Діяльність релігійних громад серед національних меншин.

Тема 3. Етнічні меншини в період Великого терору. Головні репресивні акції стосовно національних меншин. Національні операції НКВС на Півдні УРСР, їх характеристика та наслідки.

Тема 4. Національні меншини в період Другої світової війни та повоєнний час. Трагедія німецької громади. Члени етнічних меншин – учасники підпільно-партизанського руху. Репресивні заходи пізнього сталінізму.

Завдання курсу.

В результаті вивчення курсу студенти повинні:

знати:

- основні напрямки розвитку історичної думки з проблематики курсу;
- закономірності та регіональні особливості політики коренізації,
- головні репресивні акції радянської влади проти етнічних меншин.

Вміти:

- володіти конкретним матеріалом зі становища етнічних меншин у радянській державі;
 - виділяти головні етапи репресивної політики щодо окреслених категорій населення;
 - аналізувати головні чинники та особливості політики коренізації;
- використовувати джерела та наукову літературу з проблеми

У результаті вивчення курсу студент оволодіває такими **фаховими компетентностями:**

- Здатність студента розв'язувати складні задачі і проблеми в галузі освіти та науки, що передбачає проведення самостійних досліджень та здійснення інноваційних підходів у вирішенні професійних задач
- Спеціалізовані концептуальні знання, набуті у процесі навчання на рівні новітніх досягнень з історії України в цілому та генези тоталітарної системи зокрема, які є основою для оригінального мислення та інноваційної діяльності, зокрема в контексті дослідницької роботи
- Розв'язання складних задач і проблем з історії України, що потребує оновлення та інтеграції знань, часто в умовах неповної історіографічної та джерелознавчої інформації
- Зрозуміле і недвозначне донесення власних висновків, які є результатом самостійних наукових досліджень студента з історії України, її тоталітарного минулого, а також знань та пояснень, що їх обґрунтовують, до фахівців і нефахівців, зокрема до осіб, які навчаються, тобто учнів шкіл
- Прийняття рішень у складних і непередбачуваних умовах професійної діяльності в галузі освіти, що потребує застосування нових підходів та прогнозування
- Критичне осмислення проблем у навчанні та професійній діяльності з використанням міждисциплінарних методів
- Проведення дослідницької діяльності з актуальних проблем історії України
- Відповідальність за розвиток професійного знання і набутої практики, оцінку стратегічного розвитку діяльності трудового колективу
- Здатність до подальшого навчання і поглиблення знань з регіональної історії, етнології, історії України, яке значною мірою є автономним та самостійним.

Статус у навчальному плані. Вибіркова навчальна дисципліна вільного вибору студента професійної та практичної підготовки.

Лектор: доктор історичних наук, доцент Ніколаєв І.Є.

Форми і методи навчання: Лекційні та практичні заняття з використанням традиційних методів, інтерактивних методик та комп'ютерної техніки, індивідуальна робота, самостійна робота.

Форми організації контролю знань та система оцінювання. Поточний та підсумковий контроль здійснюється у вигляді комп'ютерних тестів на освітньому просторі університету. Для оцінювання використовується національна чотирьохбальна шкала: відмінно, добре, задовільно, незадовільно; європейська шкала: А, В, С, D, E, FX, F.

Залік: 100% балів студенти накопичують на заняттях та під час поточного і підсумкового контролю, що регламентується робочою програмою викладача.

Мова викладання: українська

Назва: Історико-науковий контекст духовної парадигми людської цивілізації
Ідентифікація

Шифр: ДВВ 2.2.2.05	Характеристика навчального курсу
Кількість кредитів відповідних ECTS:4 Загальна кількість годин: 120 год. Тижневих годин:ІІІ семестр –3 год.	Вибіркова Курс: VI Семестр: ІІІ Лекції: 10 Практичні заняття: 20 Самостійна робота:90 Вид контролю: ІІІ семестр - залік

Мета курсу: Сприяти усвідомленню студентами історико-філософської ідеї розвитку духовної парадигми людської цивілізації. Зосередження на проблемах пов'язаних з гносеологічними (пізнавальними) і онтологічними (буттєвими) факторами. З'ясування історико-філософської сукупності понять, принципів, тлумачень концепцій, що інтерпретують духовну парадигму під кутом зору герменевтики (тлумачення давніх текстів залежно від культури, в яких вони існували, і від культури суб'єкта, який здійснює інтерпретацію), феноменології (вчення про феномен, який виступає як певна реальність, її самовираження і саморозкриття), екзистенціалізму (вчення, яке значення сущого виводить з існування людини), прагматизму (вчення, яке зводить суть понять, ідей до практичних операцій), позитивізму (вчення, єдиним джерелом пізнання вважає емпіричний досвід), матеріалізму (вчення, проголошує матерію першоосновою всього сущого).

Опис курсу.

Тема 1. Вступ. Історична ретроспекція формування культурно-релігійних систем

Історичні та соціально-економічні етапи формування людської цивілізації; релігійні уявлення стародавніх людей. Дух як вище начало в людини. Співвідношення духовного з іншими складниками людини

Тема 2. Індія крізь призму культурно-релігійних уявлень

Індійська релігійність: Ведична релігія - початок формування цього технологічного комплексу вірувань доводиться приблизно на II тисячоліття до н.е., коли індоарії вторглися в Північно-Західну Індію. Брахманізм - це етап розвитку індійської релігії триває до кінця I тисячоліття до н.е. (приблизно з VII по II століття до н.е.). Відбувається значний розвиток цивілізації і «переродження» вірувань. Значно посилюється і ускладнюється культ, посилюється інститут жрецтва. Розвиваються філософія і символічне тлумачення обрядів; Індуїзм - формування образу сучасного індуїзму посідає кінець I – початок II тисячоліття н.е. Відбуваються значні зміни у культурі: виникають храмові комплекси, ускладнюється ритуал, з'являється безліч статуй і фресок, з зображеннями богів. Джайнізм – релігійна система, сформована у I столітті н.е. Сикхизм – релігійна система, що виникла XV – XVI століттях на північному заході Індії районі штату Пенджаб – області, де відбувалося й відбувається взаємодія двох релігійних культур – індуської і мусульманської.

Тема 3. Характерні риси та особливості китайської цивілізації

Перші проявлення цивілізації в Китаї звичайно відносять до XIV ст. до н.е. Це початок епохи Шан (Інь). у стародавній китайській релігії знаходимо насамперед анімістичні уявлення, пов'язані з уособленням природних і соціальних сил. Вони виявилися в обожнюванні неба, різних духів і душ предків. "китайські церемонії" Даосизм - давньокитайська філософська система (дао - китайською означає "шлях"), засновником якої вважається напівлегендарний Лао-цзи (VI-Уст. до н. е.). Особливо важливе місце у китайській духовній культурі посідає конфуціанство - етико-політичне вчення філософа-ідеаліста Конфуція. У II-III ст. у Китай проник буддизм, що вплинув на традиційну китайську культуру. Це, зокрема, виявилось в літературі, образотворчому мистецтві та особливо в архітектурі (скельні комплекси на зразок храмів Еллори, витончені пагоди в індійському стилі, печерні храми Дуньхуана, що нагадували печерні храми Аджанти).

Тема 4. Історичний шлях євреїв –іудаїзм

Іудаїзм як історично перша розвинена монотеїстична релігія. Іудейський канон, старозавітна частина Біблії — Танах. Релігіє-творча діяльність пророка Мойсея. Єрусалимський храм та його роль у релігійній консолідації євреїв.

Тема 5. Західноєвропейських шлях розвитку цивілізації та християнство

Християнство. Історичні, культурні, релігійні та політичні передумови й чинники виникнення християнства. Новий Завіт — основне джерело християнського віровчення. Канонічні та апокрифічні Євангелія.

Тема 6. Історичний шлях ісламу. Іслам і політика в сучасному світі

Іслам. Історія ісламу. Коран — священна книга мусульман. Віросповідальні та культові засади ісламу (аркан аль-іслам): Шахада — мусульманський «Символ віри»; молитва, піст, податок на користь бідних, паломництво до Мекки — «стовпи ісламу».

Тема 7. Місце духовно-культурних парадигм у сучасному світі

Культурна простір людини у світі. Глобалізація культури: тенденції та страшний суперечності. Динаміка сучасної культури. Становлення особистості в контексті духовної парадигми.

Завдання курсу.

В результаті вивчення курсу студенти повинні:

знати:

- підставі цивілізаційних засад;
- про специфіку духовно-релігійних світоглядних систем, що включають обов'язкові суспільно-моральні установки;
- процеси визначення умонастроїв послідовників певних духовно-релігійних систем, їх життєві устремління, соціальну поведінку, політичні дії;
- напрями функціонування культурно-релігійних об'єднань, інших інститутів, відносини всередині них і між ними.

Вміти:

- оцінювати соціальні та культурні явища з урахуванням наявності духовно-релігійного фактору, що присутній як в політиці так й пересічному середовищі;
- сприяти усуненню протиріч з окремих питань шляхом спростування або узгодження позицій в області пізнання, що об'єднуються в цілісну систему культурно-духовних міркувань;
- володіти понятійним апаратом та методологією аналізу культурно-духовних реалій певних народів світу;
- сприяти формуванню свідомості аудиторії на підставі кореляції між ставленням людей до наукових досягнень та загальною релігійністю населення.

У результаті вивчення курсу студент оволодіває такими **фаховими компетентностями**: Розуміти та оцінювати життєво важливі парадигми буття; реалізовувати моделі толерантної поведінки та стратегії конструктивної діяльності в умовах релігійного розмаїття; застосовувати методи самовиховання, які орієнтовані на систему індивідуальних, національних і загальнолюдських цінностей, для розробки й реалізації

стратегій і моделей поведінки та кар'єри; розуміння спеціалістом смислу життя, цілей життя, ієрархії ідеалів, їх відношень до професійної діяльності в умовах певного виду праці, що є основою побудови демократичного суспільства та його соціальних інститутів; утвердження гуманістичних загальнонародних духовних цінностей, забезпечення громадянської і міжконфесійної злагоди та взаєморозуміння, гармонізації міжнаціональних і міжконфесійних відносин.

Статус у навчальному плані. Вибіркова навчальна дисципліна вільного вибору студента професійної та практичної підготовки.

Лектор: доктор історичних наук, професор Рижева Н.О.

Форми і методи навчання: Лекційні та практичні заняття з використанням традиційних методів, інтерактивних методик та комп'ютерної техніки, індивідуальна робота, самостійна робота.

Форми організації контролю знань та система оцінювання. Поточний та підсумковий контроль здійснюється у вигляді комп'ютерних тестів на освітньому просторі університету. Для оцінювання використовується національна чотирьохбальна шкала: відмінно, добре, задовільно, незадовільно; європейська шкала: A, B, C, D, E, FX, F.

Залік: 100% балів студенти накопичують на заняттях та під час поточного і підсумкового контролю, що регламентується робочою програмою викладача.

Мова викладання: українська.